

اربر اہم یم مجاب

(مدفون در حائر حسینی)

محمد مهدی نقیب بحر العلوم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست

- ۷ دیباچه
- ۹ سخن مؤلف
- ۱۱ موقعیت آرامگاه ابراهیم مجاب
- ۱۳ ابراهیم مجاب کیست؟
- ۱۵ احترام به مادر
- ۱۶ مجاب یا مجان؟
- ۱۷ هجرت به ایران
- ۱۹ صحت انتساب
- ۲۱ مدفونین در جوار ابراهیم مجاب
- ۲۲ دو زیارتگاه منسوب
- ۲۳ ۱. امامزاده ابراهیم بایلسر
- ۲۷ ۲. امامزاده ابراهیم شیراز
- ۲۸ تعداد فرزندان ابراهیم مجاب
- ۲۸ ۱. احمد بن ابراهیم مجاب
- ۳۳ ۲. علی بن ابراهیم مجاب

۳. محمد بن ابراهیم مجاب ۴۱
- فرزندان محمد بن ابراهیم مجاب ۴۲
- اختلاف در مدفن محمد بن ابراهیم مجاب ۴۳
- توصیف آرامگاه محمد بن ابراهیم در کرمان ۴۵
۴. موسی بن ابراهیم مجاب ۴۷
- نقبای حائر شریف از نسل ابراهیم مجاب ۴۷
- نوادگان ابراهیم مجاب ۴۸
- محمد عابد، پدر بزرگوار ۴۹
- مزارات منسوب به محمد بن موسی عائمه ۵۲
- الف) قمشه اصفهان ۵۲
- ب) کاخک گناباد ۵۳
- ج) هفتاد اردکان ۵۳
- د) مشهد میقان اراک ۵۴
- ه) رودان ۵۴
- و) عراق ۵۵
- مدفن محمد بن موسی عائمه در شیراز ۵۹
- کتابنامه ۷۹

دیباچه

سعادت واقعی انسان و شرط پویایی جوامع بشری در سایه شناخت و کارآمد کردن سیره اولیای الهی است. پر آشکار است که سیره اولیای الهی به‌ویژه اهل بیت خاندان وحی علیهم‌السلام به‌عنوان متقن‌ترین آموزه‌های تربیتی و اساسی‌ترین مؤلفه در فرهنگ اسلامی است. شناخت واقعیت‌های زندگی آنان و بهره‌گیری از روش و منش و رفتار و گفتارشان می‌تواند زمینه‌های تعالی و سعادت واقعی انسان را فراهم سازد، از این‌رو پژوهش در آثار اولیای الهی به‌ویژه جست‌وجو در احوال خاندان پاک نبوت که در دامان پرمهر آنان کامل‌ترین انسان‌ها پرورش یافته‌اند به منظور الگوگیری از آنان ضرورت انکارناپذیر مراکز پژوهشی است.

گروه تاریخ و سیره پژوهش‌سکده حج و زیارت در راستای ایفای رسالت خود برای ترویج فرهنگ اصیل اهل بیت علیهم‌السلام، به شرح حال شماری از چهره‌های تأثیرگذار جهان اسلام در قالب

تک‌نگاری‌هایی مستقل پرداخته و در این کتاب‌ها برای دسترسی آسان علاقمندان، زندگینامه تفصیلی هر فرد و معرفی زیارتگاه‌های منسوب به وی و تاریخچه و اعتبار آن ارائه شده است. در پایان پژوهش‌شکده حج و زیارت لازم می‌داند که از تلاش مؤلف محترم و ارزیابان و همه دوستانی که در واحد آماده‌سازی پژوهش‌شکده در به ثمر رسیدن این اثر تلاش نموده‌اند، سپاسگزاری نماید.

انه ولی التوفیق
گروه تاریخ و سیره
پژوهش‌شکده حج و زیارت



سخن مؤلف

شیعیان از دیرباز به‌عنوان شیفتگان و دلدادگان خاندان پیامبر ﷺ شناخته شده و توصیه‌های پیامبر ﷺ را در تمسک به ثقلین (قرآن و عترت) به‌جان و دل پذیرفته‌اند. از سویی خاندان رسول خدا ﷺ به‌دلیل انحراف کلام، ستم، تعقیب و شکنجه‌های هولناکی که به آنان روا می‌شد، به ستوه آمده بودند و عرصه زندگی، در مدینه‌الرسول ﷺ و حجاز، لحظه‌به‌لحظه برای آنان تنگ‌تر می‌شد. از این‌رو به دیگر سرزمین‌های اسلامی پناه می‌آوردند یا علیه ستم، دست به شمشیر می‌بردند تا با برپایی حکومتی اسلامی، اهداف ائمه اطهار را تحقق بخشند.

ابراهیم مجاب، فرزند محمد بن امام موسی کاظم علیه السلام اولین علوی دلباخته اباعبدالله الحسین علیه السلام بود که در کربلا اقامت گزید باعث رفت‌وآمد و اسکان دیگر علویان در این شهر مقدس شد. او چون به زهد و تقوا آراسته بود، پس از شنیدن جواب سلام از ضریح امام حسین علیه السلام به مجاب ملقب شد و اکثر نسل

ابراهیم مجاب

او در کربلا سکونت دارند. در این کتاب سعی شده تا چهره شفاف‌تری از این نواده بزرگوار امام هفتم علیه السلام در ذهن خوانندگان و زوار محترم عتبات عالیات ترسیم شود. امید است این اثر مورد توجه خوانندگان عزیز قرار گیرد و خطاهای احتمالی آن را بر نگارنده ببخشایند.

محمد مهدی فقیه بحر العلوم

قم/ ۱۳۹۱



موقعیت آرامگاه ابراهیم مجاب

آرامگاه ابراهیم مجاب، در قسمت شمال غربی حرم امام حسین علیه السلام، در رواقی به نام خود وی واقع شده است. از این رواق، دو در به صحن مطهر اباعبدالله الحسین علیه السلام گشوده می‌شود که یکی باب حبيب بن مظاهر و کفشداری آن، متعلق به آل شریح است. باب دیگر، باب سید ابراهیم مجاب است که کفشداری آن به سید جعفر، فرزند سید حسن، فرزند سید جعفر آل طعمه تعلق دارد. برای این رواق، درِ سومی نیز به در مقابل باب سلطانیه گشوده شده که کفشداری متعلق به سید هادی محمد مصطفی آل طعمه در آن واقع شده است.^۱

در گذشته این رواق، یکی از صحن‌های حرم مطهر امام حسین علیه السلام بود و مقابر علویین نام داشت.^۲ بعدها با توسعه حرم مطهر و افزودن شدن به مساحت بنای حرم، مرقد سید

۱. کربلا و حرم‌های مطهر، صص ۱۵۸ و ۱۵۹.

۲. الشجرة الطيبة فی ارض المخصبة، ص ۲۵.

ابراهیم مجاب در رواق غربی حرم قرار گرفت و چون این رواق بزرگ شد، قبر سید ابراهیم مجاب در شمال رواق غربی واقع شد.^۱

روی مرقد سید ابراهیم، صندوقی از چوب ساج مرغوب و ضریحی از فولاد سبز قرار داشت که چندی پیش ضریحی از برنز جایگزین ضریح قبلی شد.^۲

تمام دیوارهای حرم مطهر، آئینه‌کاری و آزاره آن با سنگ مرمر نفیس، تزیین شده است. ضریحی از طلا و نقره بر مرقد ابراهیم مجاب قرار داشت، ولی پروژه ساخت ضریح جدید سید ابراهیم مجاب، از سال ۱۳۹۰ شمسی، با همت هنرمندان اراکی آغاز و در نیمه اول سال ۱۳۹۲ در حرم مطهر نصب شد. این ضریح از دو سازه تشکیل شده که سازه نخست آن، شامل بدنه اصلی و از چوب طراحی شده و «استاد محمد نوری»، گره‌چینی آن را برعهده داشته است. بخش دوم ضریح، از مس و طلاست و قلم‌زنی روی آن، هنر دست «استاد محمد مهدی باباخانی» است. طول و عرض ضریح $۱/۲۰ \times ۳$ و ارتفاع آن ۳ متر است و ۹ پنجره و یک در طلایی دارد. در ساخت این ضریح، ۵۰ کیلوگرم طلا، یک هزار و ۱۵۰ کیلوگرم نقره و ۳۰۰ کیلوگرم مس به کار رفته است.^۳

۱. کربلا و حرم‌های مطهر، ص ۱۵۸.

۲. مرقاد المعارف، ج ۱، ص ۴۲؛ معجم المراقد والمزارات فی العراق، ص ۲۶.

۳. سایت خبری تحلیلی بولتن، تاریخ ۱۳ اسفند ۱۳۹۱، کد خبر: ۱۲۸۵۳۲.

ابراهیم مجاب کیست؟

نسب شریف ابراهیم مجاب با یک واسطه، به امام هفتم شیعیان، امام موسی بن جعفر علیه السلام می‌رسد: ابراهیم بن محمد العابد بن امام موسی کاظم علیه السلام. کنیه وی «ابومحمد»^۱ و به «تاج‌الدین»^۲ و «مجاب»^۳، ملقب و به «ضریر»^۴، «مکفوف»^۵ و «کوفی»^۶ مشهور است. از این رو، به او ضریر و مکفوف می‌گویند؛ زیرا در آخر عمرش نابینا و زمین‌گیر شد.^۷

وی سیدی جلیل‌القدر، عظیم‌الشان و بزرگوار بود. ابراهیم مجاب، نخستین علوی است که در سال ۲۴۷ ه. ق پس از مرگ متوکل عباسی، از کوفه به کربلا آمد و آنجا سکونت گزید.^۸ در این دوران، «محمد منتصر»، پسر «متوکل»، امور خلافت را در دست گرفته بود. او از رفتار متوکل با علویان، اندوهگین و آزرده‌خاطر بود و برای دلجویی از علویان، به آنها اجازه داد

۱. تحفة الازهار، ج ۳، ص ۲۸۰؛ الشجرة الطيبة فی ارض المخصبة، ص ۲۵؛ الكواكب المنتشرة، ج ۱، ص ۷۰.
۲. الشجرة الطيبة فی ارض المخصبة، ص ۲۵؛ المشاهد المشرفة، ج ۱، ص ۶۳.
۳. عمدة الطالب، ص ۲۶۳؛ النفة العنبرية، ص ۹۰؛ مناهل الضرب، ص ۴۷۴؛ الاساس لأنساب الناس، ص ۲۰۵؛ الدر المنثور، ص ۲۲۸.
۴. المجدی، ص ۳۱۳؛ الشجرة المباركة، ص ۱۰۳؛ النفة العنبرية، ص ۹۰.
۵. الشجرة الطيبة فی ارض المخصبة، ص ۲۵.
۶. المجدی، ص ۳۱۳؛ الشجرة المباركة، ص ۱۰۳.
۷. انجاز العدا، ص ۱۱۵.
۸. المشاهد المشرفة، ج ۱، ص ۶۳.

قبر امام حسین علیه السلام را زیارت کنند. در این دوران بود که سید ابراهیم، مرقد امام را زیارت کرد و هنگام زیارت، رو به مرقد امام حسین علیه السلام با عبارت «السلام عليك يا جدّاه» به ایشان سلام کرد و از درون ضریح با عبارت «و عليك السلام يا ولدي» پاسخ شنید. از این رو به «مُجاب» شهرت یافت.^۱

«ابن فوطی» از ابراهیم مجاب چنین یاد می‌کند:

او از زاهدان و عابدان بود. زیاد به نیایش و اوراد و اذکار می‌پرداخت. از خانه‌اش مگر برای ضرورت و احتیاج خارج نمی‌شد. او مواظب عبادت خود در شب و روز بود. روایت می‌کنند روزی ابراهیم مجاب، به حرم مطهر حضرت امام علی علیه السلام، و برخی نیز گفته‌اند به حرم امام حسین علیه السلام، وارد شد و از داخل قبر به وی سلام داده شد.^۲

«ابن طقطقی»، مورخ و نسب‌شناس متوفای ۷۰۹ ه. ق، این واقعه را در حرم امام حسین علیه السلام می‌داند و می‌نویسد: ابراهیم، داخل حرم سیدالشهدا علیه السلام شد و گفت: «السلام عليك يا ابة». در آن هنگام از داخل قبر پاسخ آمد: «و عليك السلام يا ولدي».^۳

یکی از نوادگانش در این باره می‌گوید:^۴

۱. کربلا و حرم‌های مطهر، ص ۱۵۸.
۲. مجمع الآداب، ج ۴، صص ۳۵۶ و ۳۵۷.
۳. الاصلی، ص ۱۸۳؛ غایة الاختصار، ص ۸۹.
۴. مرقد‌ها و مکان‌های زیارتی کربلا، ص ۱۰۲؛ معجم المراقده والمزارات فی العراق، ص ۲۶؛ مشاهد العترة الطاهرة، ص ۱۸۴؛ المشاهد المشرفة، ج ۱، ص ۶۴.

من این للناس مثل جدی

موسی أو ابنه المجاب

اذ خاطب السبط وهو رمس

جاء به اکرم الجواب

کجا در میان مردم مانند جدم موسی و پسرش مجاب یافت می‌شود؛ آن‌گاه که سبط پیامبر را درحالی که در قبرش مدفون بود، مخاطب قرار داد (سلام کرد) و بهترین پاسخ را دریافت کرد.

با وجود آنکه بیشتر علمای انساب به سکونت و وفات ابراهیم مجاب در حائر اعتراف دارند، برخی پژوهشگران، در لقب، نسب و محل دفن او تردید دارند که در اینجا به آن اشاره می‌کنیم.

احترام به مادر

گفته شده که ابراهیم مجاب، مادری پیر و فرتوت داشت. هر هفته شب‌های جمعه به رسم ادب او را بر دوش خود سوار می‌کرد و به زیارت قبر امام حسین علیه السلام می‌برد، هرچند در این راه بسیار اذیت می‌شد.

در یکی از شب‌های جمعه که ابراهیم خسته بود، مادرش به او گفت: ابراهیم پسرم، به دلم برات شده که هفته دیگر از دنیا خواهم رفت؛ بیا و مرا به حرم مولایم ببر. ابراهیم که از شدت درد کمر و نابینایی رنج می‌برد به رسم ادب، مادر را بر دوش گرفت و راهی حرم شد و در مسیر از شدت درد به نجوا با امام مشغول می‌شود که آقا این خدمت را از من قبول کن. مادرش نیز در گوش فرزندش

نجوا می‌کرد که جدت جواب این زحمت و خوبی تو را بدهد. ابراهیم با مادر در حالی که او را بر دوش داشت وارد حرم شد و در مقابل مضجع شریف ایستاد و سلام داد، السلام علیک یا جدی یا ابا عبدالله. همه آنهایی که در حرم بودند به گوش خود شنیدند که از داخل ضریح مطهر صدایی بس دلنواز پاسخ می‌گوید: السلام علیک یا ولدی.

پس از این واقعه، عده‌ای از مردم در حرم به انتظار ابراهیم می‌نشستند تا وارد شود و سلام دهد و جواب امام را بشنوند.^۱

مجاب یا مجان؟

بی‌شک، لقب مجاب یکی از افتخارات ابراهیم بن محمد بن امام موسی کاظم علیه السلام است و به این دلیل که سیدالشهداء علیه السلام پاسخ سلام او را داده، به این نام ملقب شده است. ولی در برخی از منابع متأخر، نقل شده که وی ملقب به «مجان»، از ماده «مجن» و به معنای «سپرساز» است.^۲ نخستین بار مرحوم آیت‌الله‌العظمی مرعشی نجفی رحمته الله از قول پدرش آیت‌الله سید محمود تبریزی مرعشی رحمته الله (متوفای ۱۳۳۸ ه. ق) این دیدگاه را نقل می‌کند و می‌گوید: «لقب ابراهیم، مجان بوده؛ زیرا شغل او سپرسازی بوده است».^۳

۱. اگرچه داستان فوق با اقتباس از گفتار آقای نیرحیدری نقل شده و مطابق با لقب

ابراهیم است، اما سند این نقل قول به دست نیامده است.

۲. منار الهدی فی الانساب، ص ۲۸.

۳. مصباح الفقیه، ج ۱، ص ۲۱۷؛ تاریخ سیرجان، ص ۱۵۷.

گفتنی است این ادعا صحیح نیست و بر خلاف اجماع علمای انساب است. از دیگر سو با زهد و تقوای ابراهیم که پیش از این گفته شد، منافات دارد. افزون بر این، منابع انساب، از وی با عنوان «ضریر» و «مکفوف»، به معنای «نابینا» یاد می‌کنند. بنابراین، او چگونه می‌توانسته سپرساز باشد. در حالی که چشمی برای دیدن نداشت؟! از دیگر سو این شغل برای سادات، آن هم در دوره متوکل عباسی ممنوع بود؛ زیرا آنان تصور می‌کردند که این سلاح علیه آنان به کار می‌رود.^۱ بنابراین، این دیدگاه خلاف حقیقت است و اعتباری ندارد.^۲

هجرت به ایران

بیهقی گفته است: در سال ۲۸۵ ه. ق ابراهیم مجاب در نیشابور حاضر شده و در آنجا حدیث نقل کرده است.^۳ بر همین اساس، برخی گفته‌اند سید ابراهیم مجاب، پس از شهادت امام رضا علیه السلام با پدر و برخی دیگر از پسرعموهایش، به همراه عمویشان، احمد بن موسی علیه السلام، به ایران سفر کردند و ابراهیم پس از درگیری با حاکم شیراز، نابینا شد و فرار کرد. سپس با پشت سر گذاشتن وضعیتی دشوار و گذشتن از سرزمین‌های

۱. انجاز العادات، ص ۱۱۷.

۲. امامزاده محمد و سید ابوالوفای کوهدشت، صص ۵۰ و ۵۱.

۳. لباب الانساب، ج ۲، ص ۷۱۶. «ابراهیم بن محمد، حضر بنیساپور و روی بها الاحادیث سنة خمس وثمانین ومائتین.»

بسیار^۱، به کوفه رسید و در آنجا ساکن شد.^۲ شیرازی‌ها بر اساس مدارک ضعیف متأخر، معتقدند که سیدابراهیم مجاب در شیراز وفات کرده و در کنار پدرش، محمد عابد، مدفون شده است.^۳ عده‌ای دیگر نیز معتقدند او به طبرستان متواری شده و در شهر آمل در گذشته است و به ابوجواب شهرت دارد.^۴ ادعای حضور ابراهیم مجاب در ایران، به کلی مردود است؛ زیرا بیهقی تاریخ حضور او را در نیشابور، سال ۲۸۵ ه. ق نوشته است. در حالی که به گفته دیگر مورخان، او در سال ۲۴۸ ه. ق در حائر حسینی ساکن شد، در همان جا وفات کرد و دفن شد.^۵ «سید محمد کاظم یمانی موسوی» نیز تصریح می‌کند که سید ابراهیم مجاب، در مشهد امام حسین علیه السلام مدفون است.^۶ «سید حسین صدر» در کتاب «نزهة اهل الحرمین فی عمارة المشهدین» آورده است:^۷



تا آنجا که من اطلاع دارم، خاندان ابراهیم مجاب نخستین کسانی بودند که در کربلا سکونت کردند و تاکنون کسی را نیافته‌ام که پیش از آنان در کربلا ساکن شده باشد.

۱. برخی آمل و شیراز و نیشابور را بیان می‌کنند.

۲. مرقدها و مکان‌های زیارتی کربلا، ص ۱۰۰.

۳. دانشنامه بقاع و اماکن متبرکه، ج ۱، صص ۱۸۴ و ۱۸۵.

۴. همان، ج ۱، صص ۹۹ و ۱۰۰.

۵. المشاهد المشرفة، ج ۱، ص ۶۳؛ بغية النبلاء فی تاریخ کربلاء، ص ۱۲۲.

۶. النفحة العنبرية، ۹۰.

۷. نزهة اهل الحرمین فی عمارة المشهدین، ص ۲۱.

صحت انتساب

متأسفانه در برخی منابع متأخر، سید ابراهیم مجاب، فرزند «محمد عابد بن امام موسی کاظم علیه السلام» با «ابراهیم المرتضی» فرزند امام کاظم علیه السلام، خلط شده و این دو را با هم اشتباه گرفته‌اند. نخستین بار این اشتباه را سید ضامن بن شدم حسینی متوفای پس از سال ۱۰۹۰ ه.ق. مرتکب شده و می‌نویسد: «ابراهیم المرتضی المجاب بن الامام موسی الکاظم»^۱.

«علامه حرزالدین»، نخستین پژوهشگر متأخری است که این اشتباه را مرتکب شده و نوشته است:^۲

ابراهیم اصغر، ملقب به مرتضی و مجاب، فرزند امام موسی کاظم علیه السلام است که مادرش ام‌ولد نوییه بود و «تجیه» نام داشت و در جانب شرقی بغداد وفات کرد و بدن او را به حائر حسینی منتقل کردند. مرقد او در حائر حسینی، در کربلای مقدسه، پشت قبر جدش امام حسین علیه السلام در زاویه رواق در جهت شمال غربی است. بر روی قبر، ضریح مشبکی قرار دارد که آن را زیارت می‌کنند و به سید ابراهیم مجاب معروف است.

به ظاهر، این اشتباه به دلیل هم‌نام بودن ابراهیم مجاب با ابراهیم مرتضی و پیوند نسبشان به امام موسی کاظم علیه السلام و اتصاف هر دو به زهد و تقوا بوده است. از سویی، حرزالدین این مطلب را از سید بحرالعلوم نقل می‌کند؛ زیرا او نیز می‌نویسد: «ابراهیم

۱. تحفة الازهار، ج ۳، ص ۱۲۴.

۲. مراقد المعارف، ج ۱، ص ۴۲.

مجاب، صاحب ابوالسرایا است»^۱ و این اشتباه آشکاری است؛ زیرا صاحب ابوالسرایا، ابراهیم مرتضی فرزند امام هفتم علیه السلام است.

مامقانی نیز همین اشتباه را تکرار می‌کند و می‌گوید:^۲

با توجه به تصریح علمای انساب، امام موسی کاظم علیه السلام دو فرزند به نام ابراهیم داشته که یکی ابراهیم اکبر و دومی ابراهیم اصغر بوده است.

در «عمدة الطالب» نیز با اشاره به دو فرزند به نام ابراهیم برای امام موسی کاظم، ۲۳ فرزند برای ایشان بیان شده است. پنج نفر از آنان فرزند نداشته‌اند که یکی از آنان ابراهیم است و اختلافی در این مورد نیست. در این کتاب از سه نفر نیز نام برده شده که فرزند دختر از خود بر جای گذاشته و پنج تن دیگر فرزندان داشته‌اند که درباره آنان اختلاف است؛ از جمله آنان ابراهیم اکبر است. ده نفر از آنان نیز فرزندان داشته‌اند که درباره آنان اختلافی نیست؛ از جمله آنان ابراهیم اصغر است که لقب او مرتضی و مادرش کنیزی از «نوبه» به نام «نجیه» بوده است. این ابراهیم فرزندان بسیاری داشته و قبرش در رواق سیدالشهداء علیه السلام است و سید رضی و مرتضی از نسل او هستند.

مامقانی در جای دیگری از کتاب خود، به این موضوع اشاره و سپس اشتباه خود را این گونه تصحیح می‌کند:^۳

۱. نزهة اهل الحرمین فی عمارة المشهدین، ص ۲۱.

۲. تنقیح المقال فی علم الرجال، ج ۴، ص ۴۱۲.

۳. همان، ج ۴، ص ۴۹.

برخی بر این اعتقادند قبری که در گوشه شمال غربی رواق حرم مطهر امام حسین علیه السلام است، قبر ابراهیم اصغر، جد سید رضی و سید مرتضی است و من نیز پیش تر بر این اعتقاد بوده‌ام، ولی با بررسی دقیق دریافتم که قبر مذکور، متعلق به ابراهیم مجاب، فرزند محمد عابد، فرزند امام موسی کاظم علیه السلام است و افراد زیادی به این موضوع اشاره کرده‌اند.

مدفونین در جوار ابراهیم مجاب

چنان‌که پیش‌تر گفته شد، مکان کنونی مرقد ابراهیم مجاب، به عنوان «تربة العلویین» یا مقابر علویان مشهور است^۱ و جمع کثیری از سادات و علما در این مکان آرمیده‌اند؛ از جمله آنان می‌توان به شخصیت‌های زیر اشاره کرد:

۱. «ابو احمد حسین بن موسی بن محمد بن موسی بن ابراهیم مرتضی بن امام موسی کاظم علیه السلام؛ پدر سید رضی و سید مرتضی. «ابن عنبه» در عمدة الطالب نقل می‌کند که او در سال ۴۰۰ ه. ق در سن نود و اندی در بغداد درگذشت و نخست در خانه خود به خاک سپرده شد. سپس جنازه وی به حرم مطهر امام حسین علیه السلام منتقل و در نزدیکی قبر امام حسین علیه السلام دفن شد و قبر وی آشکار و معروف است.^۲ «قبر وی به فاصله شش ذرع، در پشت سر امام حسین علیه السلام قرار گرفته و در کنار

۱. منار الهدی فی الانساب، ص ۲۶.

۲. عمدة الطالب، ص ۲۴۹.

جدش ابراهیم مرتضی، فرزند امام موسی کاظم علیه السلام (ابراهیم مجاب) به خاک سپرده شده است»^۱.

برخی قبر دو فرزند ابواحمد حسین، یعنی سید رضی و سید مرتضی را در کنار پدر و جوار ابراهیم مجاب می‌دانند.^۲

۲. «سید عبدالله بحرانی»؛ صاحب کتاب‌های گرانسنگی چون «الافاضات الحسینیه» و «شرح مختصر النافع محقق حلی در فقه».

۳. «سید محسن بن عبدالله بحرانی»؛ او تقریرات درس استاد خود «شیخ خلف بن عسکر» را نوشته است.

۴. «سید محمد بن سید محسن بحرانی»؛ او آثاری از جمله «الفصول البهیة فی بعض اخبار الحجج المرضیة» و «هدایة العباد» (در فقه) دارد.

۵. «سید محمد زینی حسنی»؛ عالم و شاعر.

۶. «سید محمد مهدی سید سلیمان آل طعمه»؛ وی از سادات آل طعمه و از نوادگان ابراهیم مجاب است.

دو زیارتگاه منسوب

با وجود آنکه به دفن ابراهیم مجاب در حائر حسینی تصریح شده، دو زیارتگاه دیگر با نام او در ایران است که به بررسی آن‌ها می‌پردازیم.

۱. مرقدها و مکان‌های زیارتی کربلا، ص ۱۰۴.

۲. نزهة الحرمین فی عمارة المشهدین، ص ۲۲؛ آرامگاه‌های خاندان پاک پیامبر صلی الله علیه و آله

صص ۲۳۰ و ۲۳۱.

۱. امامزاده ابراهیم بابلسر

مرقد امامزاده ابراهیم، در جنوب شرقی شهر بابلسر قرار دارد و به «امامزاده ابراهیم ابوجواب» معروف است. ساختمان بقعه به صورت هشت‌ضلعی با گنبد کلاه درویشی هشت ترک و ارتفاع ۲۰ متر است که در چهار جهت درهایی دارد. اضلاع خارجی بنا با طاق‌نماها و قاب‌بندی مستطیل شکل و در بالا با تزئینات طاق‌نمایی شکل، نماسازی شده است. در دوره‌های بعدی، بناهایی از جمله مسجد و کفش‌کن به بنای اصلی افزوده شده است. داخل بنای اصلی و بر دیوار مسجد، گچ‌بری‌های ظریفی دیده می‌شود که در نوع خود بی‌نظیر است. در این امامزاده، چهار در و یک صندوق قدیمی با کتیبه‌های تاریخی وجود دارد.

در دولنگه ورودی مسجد امامزاده، ۲/۳۸ متر ارتفاع و ۸۲ سانتی‌متر پهنا دارد. هر لنگه شامل سه قسمت اصلی و دو بائو در طرفین و قاب، گره و حاشیه‌های کنده‌کاری شده است. بر پاسار بالای لنگه سمت راست این در، نام بانی: «بی‌بی فضّه خاتون بنت امیر صاعد» و بر پاسار پایین لنگه سمت راست: «عمل استاد علی بن استاد علی بن استاد فخرالدین بن استاد علی نجّار کتبه احمد ابن حسین سیاه‌پوش» و بر پاسار پایین لنگه سمت چپ، «تمت فی شهر محرم الحرام فی سنة ست و تسعمائه هجرة النبویه ﷺ» (۹۰۶ ه. ق.) نگاشته شده است.

دری که به صحن حرم امامزاده ابراهیم گشوده می‌شود، دو لنگه است و ۲/۴۸ متر ارتفاع و ۸۹ سانتی‌متر پهنا دارد. هر لنگه از این جفت در، شامل سه قسمت اصلی با دو بائو در طرفین است. بائوی سمت راست و چپ کنده‌کاری است. در قسمت وسط، قاب و گره و در بالا و پایین، کتیبه‌ای با این مضمون قرار دارد:

امر هذه الباب المزار المتبرک مرتضى الاعظم سيد عزيز بن
سيد شمس الدين المعروف ببابلكان عمل استاد محمد بن
استاد علي النجار الرازي في التاريخ شهر محرم سنة احدى
اربعين و ثمانائة. (۸۴۱ هـ. ق.)

بالای این در، پنجره نورگیر مشبک بزرگی قرار دارد که زیر آن، کتیبه‌ای به خط «تقی‌آملی» و کار «علی بن استاد اسماعیل نجار آملی»، معروف به رازی، مشتمل بر صلوات کبیره حک شده است. در غربی حرم، دو لنگه به ارتفاع ۱۷۹ و پهنای ۴۹ سانتی‌متر است که این کتیبه بر آن حک شده:

امر هذه العمارة الشريفة سيد السادات والاشراف سيد شمس
الدين بن سيد عبدالعزيز بابلكان عمل استاد محمد بن استاد
علي نجار رازي في تاريخ ذوالحجة سنة تسع و خمسين و ثمانائة
هجريّة. (۸۵۹ هـ. ق.)

در طرف شمالی حرم نیز دری با کنده‌کاری‌های ظریف، شامل کتیبه ذیل است.

امر هذه العمارة الشريفة سيد السادات سيد شمس الدين



بن سید عبدالعزیز بابلکان فی تاریخ جمادی الاول سنة ثمان
و خمسين و ثمانئنه (۸۵۸ ه. ق) عملي استاد محمد بن استاد
علي نجّار رازي.

در وسط حرم، صندوقی چوبی قرار دارد که این عبارت
تاریخی بر بدنه آن حک شده است:

امر هذه الروضة الميمون المبارك الشريف المنور المطهر
المقدّس سيد الاعظم سلالة السادات سيد مرتضى بن
المرتضى الاعظم افتخار آل طاها و ياسين سيد شمس الدين
ادام الله سيادتهما ابن سادات المرحوم سيد حسين كيا بن سيد
عبدالله بن سيد علي كيا بابلکان طاب ثراهم عمل استاد
فخر الدين و اخوه محمد بن علي بن اسماعيل بن علي النجار
الأملي المعروف بالرازي في تاريخ شهر رمضان المبارك سنة
خمس ثلثين و ثمانئنه». (۸۳۵ ه. ق)

بر اساس تاریخ کتیبه‌های بیان شده، سید شمس‌الدین
بابلکانی، این بنا را در قرن نهم ه. ق ساخته است؛ بنا به
روایتی گویا سر امامزاده ابراهیم آمل یا امامزاده ابراهیم قریه
«ماجر کجور» - از اولاد امام کاظم ع - در این بنا مدفون است.
زاین رو محل مجاور آن را مشهد سر می‌خوانند. این بنا به
شماره ۳۴۳ به ثبت تاریخی رسیده است.^۱

۱. از آستارا تا استرآباد، ج ۴، ص ۲۶۰-۲۷۰؛ فهرست بناهای تاریخی ایران، ص ۱۱۶؛
بناهای آرامگاهی، ص ۹۳.

چنان‌که اشاره شد، اهالی، امامزاده را ابوجواب و فرزند امام موسی کاظم علیه السلام می‌دانند که به یقین، این ادعا درست نیست. «سید مهدی بن مصطفی تفرشی» در این باره می‌گوید:

ابراهیم بن حسین بن علی بن عبیدالله^۱ بن حسین الاصغر بن امام زین العابدین علی بن الحسین علیه السلام، در طبرستان مقتول شد. در مشهد سر مازندران امامزاده ابراهیم است. برخی می‌گویند سر اوست و بدنش در ناجر کجور است. محتمل است این ابراهیم باشد...^۲ به ظاهر تفرشی این مطلب را از ابوالحسن عمری نقل کرده است؛ زیرا او می‌نویسد:

و ولد علی بن عبیدالله بن حسین الاصغر... عدّة من الولد كثيرة. و منهم: محمد المحدث الجلیل ابن الحسن قتل هو و اخوه ابراهیم ولم یعقبوا.^۳

علی بن عبیدالله بن حسین اصغر، صاحب فرزندان زیادی بوده که از جمله آنان، محمد بن حسن که محدّثی جلیل‌القدر است که به همراه برادرش ابراهیم به شهادت رسید و نسلی از ایشان باقی نمانده است.

۱. از آستارا تا استراباد، ج ۴، صص ۲۶۰ - ۲۷۰؛ فهرست بناهای تاریخی ایران، ص ۱۱۶؛ معماری تیموری در ایران و توران، صص ۶۲۶ - ۶۲۸ و ۹۹۷؛ فهرست بناهای تاریخی و اماکن باستانی ایران، ص ۱۸۰؛ بناهای آرامگاهی، ص ۹۲.

۲. بدایع الأنساب فی مدفن الأقطاب، صص ۸ و ۹.

۳. المجدی فی انساب الطالبیین، ص ۱۹۷.

ابوالفرج اصفهانی، شهادت این دو بزرگوار را در واقعه و کارزار «یعقوب بن لیث صفاری» و «حسن بن زید» در طبرستان بیان کرده است^۱ که در این صورت، باید سال ۲۶۱ ه. ق باشد؛ زیرا یورش یعقوب به طبرستان که به شهادت برخی از اطرافیان حسن بن زید داعی انجامید، در این سال اتفاق افتاد و حسن بن زید داعی به دیلم گریخت.

ابوالحسن بیهقی، قبر این دو بزرگوار را در طبرستان می‌داند و می‌نویسد: «ابراهیم در روزی که به شهادت رسید، ۴۵ سال داشت»^۲. بنابراین، ثابت می‌شود که این مزار، متعلق به نواده امام سجاد علیه السلام است، نه فرزندزاده امام موسی کاظم علیه السلام.

۲. امامزاده ابراهیم شیراز

در پشت مرقد محمد عابد در شیراز، ضریح خاتم‌کاری زیبایی از دوره زندیه وجود دارد که به ابراهیم المجاب، فرزند محمد عابد منسوب است.^۳ البته این ادعا درست نیست و به عقیده برخی از پژوهشگران این احتمال وجود دارد که این مکان، مدفن ابراهیم المجاب بن محمد بن ابراهیم المجاب بن محمد العابد بن امام موسی کاظم علیه السلام باشد.^۴

۱. مقاتل الطالبیین، ص ۵۳۸.

۲. لباب الأنساب و الألقاب و الأعقاب، ج ۱، ص ۴۲۸؛ الکواکب المشرقة، ج ۱، ص ۳۰.

۳. مهاجران موسوی، ص ۶۴۲.

۴. الشجرة المباركة، ص ۱۰۴؛ الفخری، ص ۱۶؛ دانشنامه بقاع واماکن متبرکه، ج ۲، ص ۱۲۳.

تعداد فرزندان ابراهیم مجاب

علمای انساب، برای ابراهیم مجاب چهار فرزند پسر ذکر کرده‌اند^۱ که هر یک اعقاب و نسل‌های بسیاری داشته‌اند. در ادامه به آنها اشاره می‌شود:

۱. احمد بن ابراهیم مجاب

احمد، مکنی به ابو جعفر و به زاهد مشهور بود.^۲ «ضامن بن شدقم حسینی» درباره او می‌نویسد:

امّه خدیجة بنت عمه علی بن احمد. کان صیناً خیراً و جیهاً، له ولد منتشر بالحائر و غیره، یعرفون ببني احمد.^۳

مادرش خدیجه، دختر عمویش علی بن احمد بن امام موسی کاظم علیه السلام است. او مردی خویشتن‌دار، دین‌مدار، نیکوکار و محترم بود. فرزندان او در حائر و غیر از آن، به «بنی احمد» مشهورند.

«ابوسعیده موسوی»، احمد را نقیبی سرشناس و عابدی زاهد معرفی می‌کند.^۴ «صاحب الشجرة المباركة» از سکونت احمد در سیرجان خبر می‌دهد.^۵ «ابوطالب مروزی»، از علمای انساب

۱. الشجرة المباركة، ص ۱۰۳؛ النفة العنبرية، ص ۹۰.

۲. تحفة الازهار، ج ۳، ص ۲۸۱؛ التذكرة، ص ۱۴۶.

۳. تحفة الازهار، ج ۳، ص ۲۸۱.

۴. المشجر الوافی، ج ۱، ص ۲۹۶. «یکنی السید احمد بأبی جعفر، کان نقیباً و جیهاً و عابداً زاهداً».

۵. الشجرة المباركة، ص ۱۰۳.

قرن هفتم هجری نیز با صراحت می‌نویسد: «احمد بالسیرجان، عقبه ببغداد والکوفه»؛ «احمد در سیرجان سکونت داشت و نسلش در بغداد و کوفه پراکنده بودند».^۱

«سلطان الواعظین شیرازی»، انگیزه مهاجرت احمد به سیرجان را به همراه برادرش علی، تبلیغ دین و ارشاد مسلمانان می‌داند.^۲ در حومه شهر سیرجان، آرامگاه باشکوهی به امامزاده احمد بن ابراهیم المجاب منسوب است که بین اهالی به کمال‌الدین مشهور است.^۳ «آیت‌الله شیخ محمد رحمتی» که خود اهل سیرجان و از علمای انساب است، در این باره می‌نویسد:^۴

قبری در حومه متصل به سیرجان به نام امامزاده احمد داریم که قابل انطباق بر احمد بن ابراهیم المجاب است. بی‌مناسبت نیست که یکی دو برادر با هم به سیرجان هجرت کرده و بقیه بعداً به آنان پیوسته‌اند.

با وجود آنکه ورود احمد بن ابراهیم به سیرجان مسلم بوده و در سیرجان قبری به او منسوب است، ابن عنبه او را از مهاجران به قصر ابن هبیره ذکر می‌کند و قبر وی را در آنجا می‌داند.^۵ دیگر علمای انساب پس از ابن عنبه نیز

۱. الفخری، ص ۱۶.

۲. شبهای پیشاور، ص ۱۳۰.

۳. مزارات کرمان، ج ۲، صص ۱۸۸ و ۱۸۹.

۴. انجاز العادات، ص ۱۲۸.

۵. عمدة الطالب، ص ۲۴۵.

همین دیدگاه را پذیرفته‌اند.^۱ گویند قبری در نواحی «مسیب» از توابع استان کربلا به او منسوب است که پیش از این، به «قصر بن هییره» شهرت داشته است.^۲ با این حال، این ادعا صحیح به نظر نمی‌رسد؛ زیرا قبر موجود در نواحی مسیب از آن ابو جعفر احمد بن ابراهیم بن محمد بن حمزه بن احمد بن ابراهیم مجاب بن محمد عابد بن امام موسی کاظم علیه السلام است که در نام پدر و جد با احمد مورد بحث ما تشابه اسمی و نسبی دارد.^۳ این شخص مدتی نقابت حائر را برعهده داشته است.^۴

سید احمد بن ابراهیم مجاب پنج فرزند دارد که عبارتند از:

الف) ابو عبدالله جعفر: به گفته «ابن شدقم»، سیدی جلیل‌القدر، عالمی فاضل، دانشمندی کامل و نیکوخال بود. «تلعکبری» در سال ۳۶۰ از وی سماع حدیث و اجازه روایت کسب کرده است. برخی بزرگان شیعه روایت او را حسن می‌دانند و باکی از نقل آن ندارند.

ب) ابو محمد حمزه: او سیدی جلیل‌القدر و بزرگوار بود که به نقل از برخی پژوهشگران در روستای تکیه چهارگنبد از توابع سیرجان مدفون است و به حمزه بن موسی علیه السلام شهرت دارد.

۱. مناهل الضرب، ص ۴۷۴؛ بدایع الانساب، ص ۱۴؛ المشجر الوافی، ج ۱، ص ۴۹۶؛ اختران تابناک، ج ۱، ص ۵۶۶.
۲. المشاهد المشرفة، ج ۱، ص ۱۱۵.
۳. مزارات کرمان، ج ۲، ص ۱۸۹.
۴. المجدی، ص ۳۱۵.

ج) ابویحیی محمد: او نیز مانند دیگر برادرانش، به زهد و تقوا معروف و دارای فرزندانسی بود و به قول مشهور، در شهرک درب گنبد از توابع شهرستان کوهدشت مدفون است.

د) ابوالفضل احمد: وی به ابوعلی مطهر نیز شهرت دارد.

ه) ابومحمد عبدالله: او بدون فرزند وفات یافت.^۱

توصیف آرامگاه احمد بن ابراهیم در سیرجان

در حومه شهر سیرجان، مزار باشکوهی قرار دارد که به امامزاده احمد معروف، و به کمال‌الدین مشهور است. ساختمان بقعه، بنایی تازه‌ساز و کرسی بلند است که اصل مرقد در اتاقی به ابعاد ۱۰×۱۰ متر قرار دارد. چهار زاویه اتاق را در ارتفاع ۵/۵ متری با ایجاد چهار گوشواره، به دایره تبدیل کرده‌اند و در نتیجه گنبد شلجمی و بلند بقعه را که قطر آن ۱۰ و ارتفاع آن ۱۵ متر است، بر آن استوار ساخته‌اند.

در زیارتگاه به سمت غرب باز می‌شود که با چهار پلکان به حرم راه می‌یابد. در جانب شرق و شمال نیز دری به نمازخانه راه دارد که در سالیان اخیر به بقعه افزوده شده است. در وسط

۱. ر.ک: المجدی، صص ۳۱۴ و ۳۱۵؛ تحفة الازهار، ج ۲، ص ۲۸۱؛ المشجر الوافی، ج ۱، ص ۴۹۶؛ جامع الانساب، صص ۲۳ و ۲۴؛ التذکره، ص ۱۴۶؛ انجاز العادات، صص ۱۲۸ و ۱۲۹؛ مزارات کرمان، ج ۲، صص ۱۸۸ و ۱۸۹؛ امامزاده محمد و سید ابوالوفاء کوهدشت، ص ۴۶.

اتاق، مرقد امامزاده قرار دارد که ضریحی مطلا و بسیار زیبا به ابعاد ۴×۳ متر از آن محافظت می‌کند. در درِ ورودی ضریح، کتیبه‌ای قلمزنی شده و بر آن این متن نوشته شده است: «ضریح مطهر حضرت امامزاده احمد بن ابراهیم بن محمد بن موسی بن جعفر علیه السلام، به همت هیئت امناء و نظارت اداره اوقاف شهرستان سیرجان در سال ۱۳۸۳ ه.ش ساخته و نصب شده است. ساخت و قلمزنی سید محسن احمدی اصفهان».

در شمال بقعه، زائرسرا و اتاق نگهبانان، سرویس‌های بهداشتی و کشتارگاه و آشپزخانه و انبار ظروف، به مساحت هفتصد متر مربع، قرار دارد. در غرب بقعه نیز ایوان باشکوه و مجللی در سه طبقه در حال ساخت است که ارتفاع آن به بیش از ۱۸ متر می‌رسد. در دو طرف این ایوان، دو گلدسته به ارتفاع ۱۵ متر در حال ساخت است.

در غرب بقعه، نزدیک در ورودی حرم، درخت سرو کهنسالی به قطر ۶/۵ و ارتفاع سی متر قرار دارد که به شماره ۵۱۷/۳، به ثبت درخت‌های کهن سازمان میراث فرهنگی رسیده است. در جنوب غربی بقعه که مدخل اصلی حرم است، دفتر نگهبانی آستانه قرار دارد. کاشی‌های این سردر را بانویی خیراندیش اهدا کرده است. زمین زیارتگاه حدود دو هزار متر است که بخش‌هایی از آن به تازگی به بقعه افزوده شده است.^۱

۱. مزارات کرمان ج ۲ صص ۱۸۸ و ۱۸۹؛ امامزاده محمد و سید ابوالوفا کوهدشت ص ۴۶.

۲. علی بن ابراهیم مجاب

علی بن ابراهیم مجاب، مکئی به ابوالحسن، سیدی جلیل القدر و عظیم الشان بود. او به سیرجان مهاجرت کرد و در آنجا صاحب یک پسر به نام ابوجعفر محمد و یک دختر به نام ام‌الحسین شد.^۱ «عبیدلی نسابه»، (متوفای ۴۳۵ ه.ق) تصریح دارد که علی بن ابراهیم مجاب، به سیرجان کرمان مهاجرت کرد و صاحب یک فرزند معقب به نام ابوجعفر محمد بود که از او نیز دو فرزند به نام‌های علی و حسین به وجود آمده است.^۲

نویسنده کتاب الشجرة المباركة و ابوطالب مروزی با اشاره به محل سکونت سید علی بن ابراهیم مجاب در سیرجان کرمان می‌نویسد: «از نسل او در سیرجان، اشخاصی به وجود آمده‌اند و نقابت و سرپرستی سادات آنجا را برعهده داشته‌اند».^۳

آیت‌الله رحمتی، سید علی را کوچک‌تر از دو برادرش محمد و موسی می‌داند.^۴ مشهور است که وی پس از شکست قیام یحیی بن عمر بن یحیی در سال ۲۴۸ ه.ق به سیرجان گریخت و تا سال ۲۷۳ در قید حیات بود.^۵

۱. منتقلة الطالبيّة، ص ۱۷۹.

۲. تهذيب الانساب، صص ۱۶۵ و ۱۶۶.

۳. الشجرة المباركة، ص ۱۰۳؛ الفخری، ص ۱۶. همچنین ر.ک: عمدة الطالب، ص ۲۴۵؛ مناهل الضرب، ص ۴۷۴؛ النفحة العنبرية، ص ۹۰؛ التذكرة، ص ۱۴۶؛ بدايع الانساب، ص ۴۱؛ اختران تابناک، ج ۱، ص ۵۷۰.

۴. انجاز العادات، ص ۱۳۱.

۵. امامزاده محمد و سید ابوالوفاء کوهدشت، صص ۶۸ و ۶۹.

آیت‌الله مرعشی نجفی رحمته‌الله، قبر امامزاده علی را در سیرجان کرمان می‌داند^۱ و زیارتگاه با شکوه وی هم‌اکنون در ۹ کیلومتری جنوب شرقی شهر سیرجان، کنار روستای قلعه‌سنگ قرار دارد و یکی از معتبرترین زیارتگاه‌های سیرجان و استان کرمان و از زیارتگاه‌های مهم ایران است.^۲

توصیف آرامگاه علی بن ابراهیم در سیرجان

زیارتگاه باشکوه سید علی بن ابراهیم مجاب، فرزند بزرگوار امامزاده سید ابراهیم مجاب، در ۹ کیلومتری جنوب شرق شهر سیرجان، کنار قلعه‌سنگ قرار دارد و از معتبرترین زیارتگاه‌های شهر سیرجان و استان کرمان و جزو بیست مزار مشهور و صحیح النسب ایران است.

این بقعه تا حدود ۳۵ الی ۴۰ سال پیش به شکل قدیمی خود، یعنی یک گنبد کوتاه با کاشی‌کاری سبزرنگ پابرجا بود تا اینکه در سه دهه پیش، تخریب و به جای آن ساختمانی بزرگ‌تر با گنبدی شلجمی، ایوان و ضریح جدید، بنا شد.

تاریخ ساخت بنای اصلی امامزاده سیدعلی، به درستی آشکار نیست، ولی به گمان، در دوران صفوی بنا شده است.

۱. تاریخ سیرجان، ص ۱۵۷.

۲. پیغمبر دزدان، ص ۲۲۱؛ تاریخ سیرجان، صص ۱۵۸ و ۱۶۱؛ فرهنگ جغرافیایی آبادی‌های استان کرمان، شهرستان سیرجان، ص ۱۷۹؛ امامزاده محمد و سید ابوالوفاء کوهدشت، صص ۵۹ و ۶۲.

در برخی از سفرنامه‌ها از وجود چنین مزاری در این دوران یاد شده است.

دکتر باستانی پاریزی درباره امامزاده علی نوشته است:

شهر سیرجان در قدیم، در اطراف همین قلعه (قلعه‌سنگ) بود. در آنجا امامزاده‌ای قرار دارد به نام امامزاده علی که مورد احترام خاص مردم سیرجان، به خصوص دهات و آبادی‌های بلورد و ایلات بُچاقچی است. در سال ۱۲۵۵ ه.ق، یعنی در زمان محمد شاه قاجار، حیدرقلی خان، موفق به تعمیر بنای این بقعه شده است و «موسی بن الیاس نامی»، از یاران «حیدر قلی خان» در تعمیر بنا شرکت داشته است.^۱

شاعری به نام «مطیعا» تاریخ بنای آرامگاه علی بن ابراهیم را در قطعه‌ای بیان می‌کند که در همان بقعه به صورت کتیبه‌ای نوشته شده است:

قَبّه‌ای کو جلوه‌گر اندر نظر پیداست این

از سلیمان جهان یا معبد عیسی است این

این حرم جاه ارم زیور نمی‌دانم زکیست

کو به احرامش زهر سو جمع دل‌هاست این

آمده کون و مکان از عکس طورش نور بار

ماه عالمتاب یا مهر جهان آراست این

۱. پیغمبر دزدان، ص ۲۲۱.

زمزم است این یا مروه یا بیت الحرام
بیت معمور است این یا مسجد اقصی است این
با خود گفتم که با من کشف این اسرار کن
بارگاهی را که در مد نظر پیداست این
گفت با من این گلی از گلستان مصطفی است
وارث آیات سبحان الذی اسراست این
این مثمر نو نهال از بوستان حیدر است
پنج تن را از شرافت گوهر یکتاست این
بانای اندر این بنا موسی الیاس آمده
خادم حیدر قلی خان نکوسیماست این
کرد در عهد محمد شاه به پا این بارگاه
دست سعی و جد و جهش در جهان آراست این
صاحب این آستان را نام آرم در بنا
تا بدانی از که قصر جنت الماوی است این
سال تاریخش مطیعا از خرد پرسید، گفت
کوه طوری زابن ابراهیم بن موسی است این



این اشعار که بر روی کتیبه‌ای در حرم مقدس امامزاده
نوشته شده بود، در حال حاضر دیده نمی‌شود، ولی دو
بیت پنج و شش در نمای خارجی گنبد متبرکه امامزاده علی
موجود است.

بقعه امامزاده علی تا ۳۵ سال پیش به شکل قدیم، فقط با

یک گنبد کوتاه با کاشی‌های سبز رنگ، باقی و پابرجا بود. ولی طی سخنرانی‌های حجة الاسلام فلسفی در سیرجان، با هدف تشویق مردم به تعمیر و بازسازی بقعه متبرکه، اهالی، بقعه قبلی را خراب و ساختمان جدیدی بنا کردند. سپس ضریحی که کار هنرمندان اصفهان است، روی قبر آن حضرت نصب شد که جلوه خاصی به بقعه داده است. این بقعه موقوفات و رقبات زیادی دارد که از جمله آنها ساختمان دانشگاه آزاد اسلامی سیرجان، کارخانه یخ‌سازی، ساختمان سه طبقه‌ای دیگر و صد هکتار از اراضی قطبیه است که وارثان مرحوم قطبی آن را به آستان امامزاده علی بخشیده‌اند. سالیانه حدود ۲۰۰ میلیون تومان درآمد خالص از فروش اقلام کشاورزی، جو، گندم و سیب درختی نیز به نذورات امامزاده علیافزون می‌شود.^۱

اصل مرقد فعلی در اتاقی به ابعاد ۷×۷ متر است که در وسط آن، ضریح بسیار زیبای مطلا قرار دارد که روی در آن نوشته است: «ضریح مطهر، به همت و کوشش اهالی سیرجان و به سرپرستی حاج سید محمد افضل و به زرگری حسن پرورش و قلمزنی اکبر انصاری در سال ۱۳۴۹ شمسی در اصفهان ساخته و نصب شد. باشد که این خدمت ناچیز به ذریه زهرا ی اطهر، قبول حضرت ربوبیت واقع شده باشد».

۱. تاریخ سیرجان ص ۱۵۸ و ۱۶۱؛ فرهنگ جغرافیایی آبادی‌های استان کرمان، شهرستان سیرجان، ص ۱۷۹.

یک لنگه در بسیار زیبا و مطلا، در جنوب اتاق مرقد قرار و کتیبه‌ای به این شرح دارد: «به هزینه امامزاده (از محل نذورات) و مساعی سید قاسم افضل، نجاری اخوان خالق زادگان، زرگری اخوان پرورش، قلم‌زنی سید علی خسروانی و میناکاری جواد لباف، اشعار احمد طلایی، خط حیب الله فضائلی در اصفهان به سال ۱۳۹۸ هجری قمری نبوی ساخته شد».

اشعار دور تا دور این در به این مضمون است:

این آستان قدس که چون مهر انور است

چون حلقه چشم اهل نصرت بر این در است

نامش امامزاده علی عترت رسول

کز نور پاک او همه عالم منور است

هم‌نام با علی بود آن شاه اولیا

جدش محمد است که بر خلق رهبر است

این مظهر جلال و خداوند فرّ و جا

از عترت منیر و پاک پیمبر است

این سید شهید که اینجا غنوده است

از نسل پاک حضرت موسی بن جعفر است

شمس الشمس گرچه در مشهد شهید شد

این نیز پرتویی ز همان مهر خاور است

این آیت فضیلت و روشنگر شمال

دارای عزّ و مرتبتی نزد داور است



این آسمان ز مرقد پاکش عیبر زاست
این در ز قرب تربت پاکش معطر است
زوار را ببین به کجا پای می‌نهند
در این حریم پهن ز جبرئیل شهپر است
باشد در بهشت در این آستان باز
کاینسان شمیم خاک درش روح پرور است
دارد هر آن که حاجت شرعی برآورد
این ملجا مراد که از نسل حیدر است
ای متقی بکوش که در آستانه اش
اسباب کار زهد و اطاعت میسر است
بنگر مقام اهل نماز و نیاز را
اهل نماز روی بی نیاز بر این درست
بر این مقام امن ز جان گیر و پناه
غم‌دیده‌ای که او را پریشان مضطر است
از پیشگاه او بطلب هر چه خواست دل
لطفش عمیم باشد او بی حد و بی مراست
با سیرجان دمی به سوی سیرجان کند
تابنگری که جان جهانیت برابر است
وصف بهشت و اهل بهشت چه حاجت است
کوی تو افضل است و مقام تو برتر است
حاشا که ترک درت عاشقان کنند
هرکس که ترک عشق کرد کافر است

این در زسمی سید افضل در اصفهان
آماده شد که از در فردوس بهتر است
گر موج بحر شعر (طلایی) ز سر بچرخ
طبعش به مدح آل علی پر زگوهر است
«کتابه افضلی»

چهار زاویه، اتاق مرقد را با ایجاد چهار گوشواره، به دایره تبدیل کرده‌اند و در نتیجه، گنبد دوپوش بقعه را بر آن استوار ساخته‌اند. تمام دیوارهای مرقد، آینه‌کاری، رسمی‌بندی و مقرنس‌کاری زیبایی دارد که بر شکوه و عظمت آستانه افزوده است.

گنبد از داخل، عرق‌چینی و از خارج، شلجمی به قطر ۹ و ارتفاع ۱۰ متر است که استاد علی ابوتراب کرمانی در سال ۱۳۵۶ ساخته و با کاشی‌های معرق تزیین شده است.

در صحن جنوبی بقعه که مساحت آن حدود چهار هکتار است، بیش از صد حجره در دو طبقه قرار دارد که به عنوان زائرسرا از آن استفاده می‌کنند.

به دلیل نیاز زوار و کوچکی این بارگاه، طرح جامع توسعه حرم چند سالی در حال اجراست که مانند حرم امامزاده جعفر یزد در حال ساخت است و چندین رواق، گنبد مرتفع، ایوان باشکوه، گلدسته، سقاخانه، زائرسرا و دیگر امکانات رفاهی برای آن در نظر گرفته شده است.^۱

۱. امامزاده محمد و سید ابوالوفا کوهدشت، صص ۶۴ و ۶۶.

۳. محمد بن ابراهیم مجاب

وی ملقب به «حایری»^۱ و مکنی به «ابوالحسن»^۲ و به «قشیر» یا «عشیر» معروف است.^۳ او از آن رو به حائری ملقب شد که در حائر (کربلا) زاده شد^۴ و سپس به همراه برادرانش از حائر به قصر ابن هبیره^۵ و از آنجا به ارجان (بهبهان)^۶ و سپس به سیرجان مهاجرت کرد^۷ و در کرمان از دنیا رفت.^۸

ملا محمد هاشم خراسانی، قبر او را در یک فرسخی شهر کرمان می‌داند که به جناب محمد بن موسی بن جعفر علیه السلام معروف است.^۹ بی‌شک، منظور او از این محمد، همان محمد بن ابراهیم مجاب است که از نسب وی، دو واسطه را از قلم انداخته است.

آیت‌الله رحمتی می‌نویسد: «به احتمال قوی همان امامزاده

۱. عمدة الطالب، ص ۲۰۵؛ الفصول الفخریة، ص ۱۲۸؛ الاصلی، صص ۱۸۲ و ۱۸۳؛ تهذیب الأنساب، ص ۱۶۷.
۲. تحفة الأزهارة، ج ۳، ص ۲۹۶.
۳. الشجرة المباركة، ص ۱۰۳؛ الفخری، ص ۱۶.
۴. موسوعة القاب السادة العلویین، ج ۱، ص ۱۸۶.
۵. عمدة الطالب، ص ۲۴۵؛ المشجر الوافی، ج ۱، ص ۵۵۳.
۶. صحاح الاخبار، ص ۵۵؛ معالم انساب الطالبیین، ص ۱۶۱؛ انجاز العادات، صص ۱۲۶ و ۱۲۷.
۷. الشجرة المباركة، ص ۱۰۳.
۸. مزارات کرمان، ج ۲، صص ۱۸۸ و ۱۸۹.
۹. منتخب التواریخ، ص ۸۳۹.

محمد که صاحب منتخب او را فرزند امام هفتم می‌داند،
[محمد حایری] می‌باشد.^۱

سلطان الواعظین شیرازی که نسبش به سید محمد حایری
می‌رسد، درباره وی می‌نویسد: «جناب محمد، معروف به
حائری، تشریف‌فرمای کرمان شدند و از آن جناب سه پسر به
وجود آمده است.»^۲

فرزندان محمد بن ابراهیم مجاب

شیخ الشرف عبیدلی نسابه، متوفای ۴۳۵ ه. ق است تعداد فرزندان
معقب محمد بن ابراهیم مجاب را پنج تن می‌دانند که عبارتند از:
«ابوعلی حسن، حسین شیتی، احمد مجدور، ابراهیم و جعفر».^۳

امام فخر رازی نیز همین قول را پذیرفته و کنیه حسین و
جعفر را ابو عبدالله و ابراهیم را به مجاب ملقب دانسته است.^۴
این ابراهیم همان است که به اعتقاد ما در شیراز دفن است.^۵
همین مطلب را ابوطالب مروزی بیان کرده است،^۶ ولی ابن عنبه
نسابه، فرزندان معقب محمد را سه تن به اسامی حسن، حسین
و احمد بیان می‌کند.^۷



۱. انجام العادات، ص ۱۲۶.
۲. شب‌های پیشاور، ص ۱۳۰.
۳. تهذیب الأنساب، ص ۱۶۷.
۴. الشجرة المباركة، ص ۱۰۵.
۵. دانشنامه بقاع و اماکن متبرکه، ج ۲، ص ۱۲۴.
۶. الفخری، ص ۱۶.
۷. عمدة الطالب، ص ۲۶۴.

اختلاف در مدفن محمد بن ابراهیم مجاب

علمای انساب و مورخان، در محل دفن سید محمد بن ابراهیم مجاب اختلاف دارند که در ذیل به همه آن موارد اشاره می‌شود.

یک - حایر

محمد به حائری ملقب است.^۱ از این رو، برخی علمای انساب گمان کرده‌اند که او نیز در حائر حسینی دفن شده است^۲، اما این قول صحیح نیست؛ زیرا اولاً مدارک بسیاری این قول را تضعیف می‌کند؛ ثانیاً علت شهرت او به حائری این است که حدود سال ۲۴۷ ه.ق پدر بزرگوارش از کوفه به حائر حسینی منتقل می‌شود و محمد نیز با او همراه بوده است. اما به تصریح مورخان، پس از آنکه متوکل حرم سیدالشهداء علیه السلام در کربلا را به آب بست، این خانواده به ارجان مهاجرت می‌کنند که محمد حائری از جمله آنهاست.^۳

دو - مسقط

نویسنده «الغیث الزابد فی ذریة محمد العابد» معتقد است او پس از ماجرای که بیان شد، به عمان متواری شد و در دیر خابور، نزدیک مسقط، درگذشت و در همان جا دفن شد. بنا به

۱. تهذیب الأنساب، ص ۱۷۶؛ تحفة الأزهار، ج ۳، ص ۲۸۱؛ الأصلی، ص ۱۸۳؛ عمدة الطالب، ص ۲۴۵.
۲. بدایع الأنساب، ص ۵۳.
۳. انجاز العادات، ص ۱۲۶ و ۱۲۷.

گفته بسیاری از کسانی که مرقد او را دیده‌اند، مزاری معروف در آنجا دارد.^۱

سه - واسط

این قول را نویسنده کتاب «المشجر الوافی» مطرح می‌کند و می‌نویسد: پس از حوادث خونین در کربلا (که به آن اشاره شد) محمد حائری به سمت واسط فرار کرد و در آنجا از دنیا رفت. برخی گفته‌اند ضربه‌ای به کمرش وارد آمد و به واسط فرار کرد و در آنجا نزد خاله‌اش از دنیا رفت. مرقد وی در خابور است (دهی یک فرسخی شهر حی در کوت عراق) و قبه‌ای قدیمی دارد و مشهور به غفار است.^۲



چهار - سیرجان

امام فخر رازی معتقد است وی به همراه برادرانش به سیرجان مهاجرت کرده است.^۳ بر این اساس، آیت‌الله رحمتی احتمال داده، امامزاده محمد مدفون در روستای کاظم‌آباد، در ۲۰ کیلومتری شمال غربی سیرجان، همان محمد حائری باشد.^۴ این ادعا درست نیست؛ چنان‌که در کتاب مزارات کرمان گفته

۱. الغیث الزاید فی ذریة محمد العابد، ص ۱۳؛ صحاح الاخبار، ص ۵۵.

۲. المشجر الوافی، ج ۱، ص ۵۵۳.

۳. الشجرة المباركة، ص ۱۰۲.

۴. انجاز العبادات، ص ۱۲۷.

شد، آن محمد، فرزند امامزاده سیدعلی سیرجان، سید ابو جعفر محمد بن علی بن ابراهیم المجاب است.

پنج - بافت

در ۲۰ کیلومتری جنوب غرب شهر ارزوئیه شهرستان بافت، در روستای پاقلعه، مزاری است که به سلطان پیر غیب شهرت دارد. نقل است که سید محمد حائری در آنجا مدفون است، ولی به اعتقاد برخی پژوهشگران، ابوالغیث محمد اکبر بن محمد حائری در آن بقعه مدفون است که فرزند بزرگ محمد حائری است.^۱

شش - کرمان

چنان که گفته شد این قول را علامه نسابه ابوطالب مروزی مطرح می‌کند. او می‌نویسد: «محمد از ارجان (بهبهان) به کرمان رفت».^۲ پس از درخواست اهالی کرمان از او، به این شهر مهاجرت و در همین جا وفات کرد.

هم اکنون مزار این سید جلیل القدر، در شهر کرمان به شاهزاده محمد مشهور است و آرامگاه باشکوه او در خیابان ۱۷ شهریور واقع شده است.

توصیف آرامگاه محمد بن ابراهیم در کرمان

مرقد این امامزاده جلیل القدر در یکی از کوچه‌های خیابان ۱۷ شهریور شهر کرمان قرار دارد و وی مورد احترام اهالی این

۱. امامزاده محمد و سید ابوالوفا کوهدشت، صص ۷۶ و ۷۷.

۲. الفخری، ص ۱۶.

شهر است.

این بنا که متعلق به اواسط دوره صفویّه است، به صورت مستطیل و به ابعاد ۲۲×۲۵ متر ساخته شده و سه ایوان، گنبد، رواق، صحن و ضریح دارد.

در اصلی بقعه از جانب ایوان شرقی باز می‌شود که خود شامل فضایی به طول ۵ و عرض ۴ و ارتفاع ۶ متر است که گچ‌بری و آئینه کاری‌های زیبایی دارد. پس از عبور از ایوان، به اتاقی می‌رسیم که مرقد امامزاده در آن قرار دارد. این اتاق چهار صفه بلند به ارتفاع ۸ متر دارد که در تلاقی ساقه گنبد عرقچینی و دیوار بقعه، چهار پنجره برای نورگیری تعبیه شده است. قطر گنبد از داخل، ۵ متر و ارتفاع ساقه آن ۲ متر است. گنبد از خارج به شکل شلجمی بلند و به ارتفاع بیش از ۱۳ متر است که بسیار باشکوه و مجلل و عظیم و پرابهت ساخته شده و دور تا دور ساقه آن، صلوات کبیره در کاشی‌های قهوه‌ای نقش بسته است. نمای تمام گنبد نیز با کاشی‌های معرق فیروزه‌ای تزیین شده و در نتیجه، نمای بسیار زیبایی به بقعه داده است.

درست زیر گنبد و وسط اتاق، مرقد امامزاده قرار دارد که ضریحی چوبی به ابعاد ۳×۲ متر به صورت گهواره‌ای روی آن نصب شده است. در شمال مرقد، دری است که به شبستان بزرگ حرم می‌رسد که دو اتاق و یک ایوان و یک سالن



بزرگ دارد. قرینه همین فضا در جنوب بقعه قرار دارد با این تفاوت که سر در آن زیبا و باشکوه است و با کاشی‌های لاجوردی منقش به گل و بوته و آیات قرآنی تزیین شده و شکوه خاصی دارد.

زمین زیارتگاه که حدود ۵۰۰۰ متر مربع است، جدول‌بندی شده و درختان سرو و کاج بلند و گل‌های زیبا در آن کاشته شده که به فضای حرم طراوت بخشیده است. متأسفانه با وجود قدمت و شهرت مزار، به آن توجه و رسیدگی نمی‌شود.^۱

۴. موسی بن ابراهیم مجاب

وی مکنی به ابوعلی است و به دلیل سکونت در ارجان (بهبهان)، به ارجانی مشهور یافته است. متأسفانه از تاریخ و محل وفات وی گزارشی به ثبت نرسیده است؛ جز اینکه صاحب الشجرة المباركة می‌نویسد او نیز مانند دیگر برادران خود به سیرجان مهاجرت کرده است.^۲

نقبای حائر شریف از نسل ابراهیم مجاب

از نسل ابراهیم مجاب، سادات گران‌قدر و بزرگواری برخاسته‌اند که هریک چراغ هدایت شیعیان عصر خود و از

۱. مزارات کرمان، ج ۱، صص ۲۰۷-۲۰۹؛ هزارمزار ایران، استان کرمان، صص ۱۱۰-۱۱۴.

۲. الشجرة المباركة، ص ۱۰۳.

علما و دانشمندان و بزرگان عالی‌مقام بودند. برخی از آنان نقابت سادات حائر شریف و نیز تولیت حرم سید الشهداء را به‌عهده داشته‌اند که اسامی آنان عبارت‌اند از:

الف) ابوالحسن موسی بن جعفر بن محمد بن ابراهیم مجاب؛^۱

ب) ابوجعفر احمد بن ابراهیم بن محمد بن حمزة بن احمد بن ابراهیم مجاب؛^۲

ج) شرف‌الدین ابراهیم بن ابی جعفر احمد مذکور.^۳

نوادگان ابراهیم مجاب

ابراهیم مجاب نسل بزرگی دارد که در بسیاری از کشورها پراکنده شده‌اند. از جمله آنان که امروزه در کربلا سکونت دارند، می‌توان از آل ابی‌الحارث، آل‌مزن، آل‌نصرالله، آل‌طوسی، آل‌وهاب، آل‌جلوخان، آل‌اشیقر، آل‌عوج، آل‌فقطوان، آل‌طعمه، آل‌ضیاءالدین، آل‌تاجر، آل‌ساعد، آل‌امین، آل‌بوسعیده و آل‌خرسان نام برد.^۴

در بحرین نیز می‌توان از آل‌قارون، آل‌العیبی، آل‌شخص و آل‌غریقی یاد کرد.^۵ از خاندان‌های سادات از نسل ابراهیم مجاب، در



۱. تهذیب الانساب، ص ۱۶۷.

۲. تهذیب الانساب، ص ۱۶۸؛ موارد الاتحاف، ج ۱، ص ۱۴۲.

۳. موارد الاتحاف، ج ۱، ص ۱۴۳.

۴. الشجرة الطيبة فی ارض المخصبة، ص ۲۶.

۵. همان؛ المشاهد المشرقة، ج ۱، ص ۶۴.

ایران نیز می‌توان به آل سبزواری، آل کتابچی، آل مشعشعی، آل شیرازی، آل اولیائی، آل افتخاری، آل فقهی، آل زهد و آل بلادی اشاره کرد.^۱

محمد عابد، پدر بزرگوار

حضرت سید محمد بن موسی علیه السلام معروف به «سید میر محمد عابد» از فرزندان امام موسی کاظم علیه السلام است. وی براساس منابع تاریخی و کتب انساب و رجال، با احمد بن موسی علیه السلام و حمزه از یک مادر هستند و مادر گرامی آنها «أم احمد» است.^۲ سید میر محمد عابد به همراه برادرش احمد بن موسی علیه السلام برای عزیمت به طوس، از مدینه وارد فارس شد که با جنگی نابرابر از سوی حاکم فارس روبه‌رو شد. آنها پس از مقابله و کشمکش‌هایی، پس از شهادت عده‌ای از بنی‌هاشم، متفرق و در زوایایی مخفی شدند. سید میر محمد عابد علیه السلام نیز مانند برادرش احمد بن موسی علیه السلام به زندگی مخفی روی آورد. منابع تاریخی، جزئیاتی از دوران زندگی مخفی و حتی چگونگی رحلت یا شهادت وی بیان نکرده‌اند.

با توجه به محتوای برخی متون، حضرت سید محمد عابد علیه السلام مخفیانه به کتابت قرآن مشغول شد و از این راه بندگان بسیاری را آزاد کرد.

۱. عمدة الطالب، صص ۲۶۷ - ۲۶۹؛ المشاهد المشرفة، ج ۱، ص ۶۴؛ معجم المراقد

والمزارات فی العراق، ص ۲۷.

۲. رجال الکشی، ص ۲۹۴؛ جامع الانساب، ص ۷۷؛ الارشاد، ج ۲، ص ۴۳۴.

فرصت الدوله در «آثار العجم» می نویسد:

بقعه مطهره سید امیرمحمد، مضجع آن حضرت است. پدر بزرگوارش حضرت موسی بن جعفر علیه السلام است و با برادرش حضرت شاهچراغ از یک مادرند. آن حضرت از اهل فضل و تقوا، قائم اللیل و صائم النهار بود. در عهد خلفا به شیراز آمد و در آن جا منزوی شد. گویند از حق کتابه کلام الله مجید، بسیاری از بندگان را آزاد فرمود.^۱

فرصت الدوله درباره اینکه آن حضرت را شهید کرده اند یا به مرگ طبیعی از دنیا رفته است، اقوال گوناگونی را که در منابع به آن برخورد، بیان می کند، ولی به جزئیات آن اشاره ای نمی کند.^۲

شیخ مفید در «ارشاد» درباره فضایل سیدمحمد عابد می نویسد:

و كان محمد بن موسى من اهل الفضل و الصلاح أخبرني أبو محمد الحسن بن محمد بن يحيى، قال، حَدَّثَنِي جَدِّي، قال حَدَّثَنِي هاشميه مولاة رقيه بنت موسى عليه السلام قالت: كان محمد بن موسى صاحب وضوء و صلوة و كان ليله كله يتوضأ و يصلي، فنسمع سكب الماء والوضوء ثم يصلي ليلا، ثم يهدأ ساعة فيرقد و يقوم، فنسمع سكب الماء والوضوء ثم يصلي ليلا... فلا يزال ليله كذلك حتى يصبح و ما رأيته قطّ الأذكرت قول الله تعالى ﴿كأنوا قليلاً من الليل ما يهجعون﴾^۳

۱. آثار العجم، ص ۴۴۸.

۲. همان، ص ۴۴۹.

۳. الارشاد، ج ۲، ص ۳۰۳.

محمد بن موسی علیه السلام همیشه با وضو بود. شب‌ها را به عبادت و نماز می‌گذراند و پس از فراغت از نماز، اندکی استراحت می‌کرد و آنگاه به پا می‌خواست و وضو می‌گرفت و مشغول عبادت و نماز می‌شد. وی این کار را تا صبح تکرار می‌کرد. هاشمیه (کنیز دخت موسی بن جعفر علیه السلام) همچنین می‌گوید: هیچ‌گاه محمد را ندیدم، مگر اینکه این آیه از قرآن را به خاطر آوردم. **﴿كُنَّا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ﴾** «و از شب اندکی را خواب می‌کردند».^۱

حضرت سید میر محمد بن موسی علیه السلام به سبب کثرت عبادت به «میرمحمد عابد» مشهور شد.

صاحب «اعلام الوری» در فضیلت و منقبت وی نوشته است: «او مردی پرهیزکار و صالح بود».^۲ علامه مامقانی در «تنقیح المقال»، میر محمد را از جمله راویان احادیث اهل بیت می‌داند.^۳

درباره چگونگی رحلت یا شهادت حضرت سید میرمحمد عابد، اقوال متفاوتی وجود دارد. برخی منابع بر شهادت وی پس از جدال و کشمکش حاکم فارس با یاران احمد بن موسی علیه السلام تأکید دارند.

نویسنده کتاب «زندگانی سیاسی هشتمین امام» به نقل از

۱. نک: ذاریات: ۱۷.

۲. اعلام الوری، ص ۱۸۱.

۳. تنقیح المقال، ج ۲، ص ۱۹۳.

برخی از منابع می‌نویسد:

یکی دیگر از برادران امام رضا علیه السلام به نام احمد بن موسی، چون از حبله مأمون آگاه شد، همراه سه هزار تن (به روایتی دوازده هزار) از بغداد (مدینه) قیام کرد. کارگزار مأمون در شیراز به نام قتلخ خان، به امر خلیفه با او به مقابله برخاست و پس از کشمکش‌هایی او و برادرش «محمد عابد» و یارانش را به شهادت رساند.^۱ با این حال، برخی منابع از رحلت و درگذشت سید میر محمد، به مرگ طبیعی حکایت می‌کنند؛ چنان‌که صاحب شب‌های پیشاور می‌نویسد: «جناب سید امیر محمد عابد که در گوشه انزوا به عبادت اشتغال داشت، به اجل طبیعی از دنیا رفت».^۲



مزارات منسوب به محمد بن موسی علیه السلام

علمای انساب و مورخان و برخی علمای رجال و سیره، درباره مدفن محمد بن موسی علیه السلام اختلاف نظر دارند که در ادامه به مشهورترین مکان‌هایی که به آن استناد شده است، اشاره می‌کنیم.

الف) قمشه اصفهان

نویسنده کتاب «الغیث الزابد» که خود از فرزندان زادگان حضرت محمد عابد و از علمای معروف شیعه بوده و در علم

۱. قیام سادات علوی، ص ۱۶۹؛ اعیان الشیعه، ج ۱۱، ص ۲۸۶؛ بحار الانوار، ج ۸، ص ۳۰۸؛

زندگانی سیاسی هشتمین امام، ص ۲۱۴.

۲. شب‌های پیشاور، ص ۱۲۲.

انساب تبهری داشته، مدفن محمد بن موسی علیه السلام را در قمشه دانسته که دارای زیارتگاه معروفی است.^۱

ب) کاخک گناباد

از دیگر مزارهای منسوب به محمد عابد، زیارتگاه مشهور امامزاده محمد در کاخک گناباد است که به ثبت آثار تاریخی و ملی رسیده است. صاحب منتخب التواریخ، مرحوم شیخ ملاهاشم خراسانی در این باره می نویسد: «در کاخک گناباد، مقبره‌ای است که به جناب محمد بن موسی الکاظم علیهما السلام منسوب است و بقعه و بارگاه و موقوفات مفصلی دارد».^۲

ج) هفتادُردکان

مرحوم علامه مامقانی از قول صاحب تکمله می گوید: شاید مدفن محمد بن موسی علیه السلام در نواحی یزد باشد که به کرامت مشهور است. این زیارتگاه با شکوه در حدود ۳۰ کیلومتر بعد از اردکان به سمت نائین، در آبادی هفتادُرد واقع شده است. این مرقد و قبّه به این نام، در این منطقه شهرت بسیاری دارد و دارای صحن‌های متعدد و حجره‌هایی برای زوار آن قبر شریف است و به تازگی بازسازی شده است.^۳

۱. الغیث الزاید، ص ۴۶.

۲. منتخب التواریخ، ص ۸۳۹.

۳. جامع الانساب، ص ۱۰۹؛ مزارات یزد، ص ۴۷۶؛ هزار مزار ایران، استان یزد، صص ۱۰۰-۱۰۲.

(د) مشهد میقان اراک

در کتاب گنجینه آثار قم با اشاره به آثار تاریخی قم، ساوه و اراک آمده است:

در دهکده میقان، در دو فرسنگی شمال اراک که جزء قراء فراهان است، مشهدی مجلل و دارای بقعه‌ای تاریخی قرار دارد که اهل محل، آن را مدفن محمد عابد، فرزند بلافضل امام موسی کاظم علیه السلام می‌پندارند.^۱

با این حال، نویسنده گنجینه معتقد است که صاحب قبر، محمد بن احمد بن هارون بن موسی علیه السلام یا محمد بن اسماعیل بن موسی علیه السلام است. نویسنده کتاب نور العابد با توجه به برخی از قرائن و گفتار علماء، اصرار دارد که مشهد کنونی در میقان، متعلق به محمد عابد است که پس از تفرق سپاه شاه‌چراغ به اراک آمد و مخفیانه زیست تا اینکه از دنیا رفت و در میقان دفن شد.^۲

(ه) رودان

در روستای «زیارت پیر چوگان» که به زیارت سید سلطان محمد عابد نیز مشهور است، مرقدی وجود دارد که مدفن امامزاده جلیل‌القدر سید محمد عابد، فرزند بلافضل امام هفتم علیه السلام خوانده می‌شود و اهالی هرمزگان و کرمان نیز، احترام

۱. گنجینه آثار قم، ج ۲، صص ۱۵۰ - ۱۶۴.

۲. نورالعابد، صص ۵۵ و ۵۶.

ویژه‌ای برای این امامزاده قائل هستند. با وجود شهرت و اجماع مورخان به دفن محمد عابد در شیراز یا کاخک گناباد، انتساب این مزار به ایشان صحت ندارد و نمی‌توان پذیرفت که مکان کنونی در روستای زیارت در رودان، از آن محمد عابد بن امام موسی کاظم علیه السلام باشد. در حقیقت، قراین و دلایلی در دست است که نشان می‌دهد، اسم و شهرت و لقب این امامزاده با محمد عابد تشابه دارد و موجب این اشتباه شده است.^۱

(و) عراق

افزون بر این زیارتگاه‌ها دو مکان در عراق نیز به محمد عابد منسوب است که عبارتند از:

یک- مزار امامزاده محمد عابد در دور

این زیارتگاه با شکوه در اطراف شهر دور از توابع استان صلاح‌الدین قرار دارد و به «امام محمد دوری» شناخته می‌شود و به محمد بن امام موسی کاظم علیه السلام، معروف به محمد عابد، منسوب است.

این زیارتگاه از آثار تاریخی برجسته شمال عراق است و قدمت آن به قرن چهارم و پنجم هجری می‌رسد. ساختمان این زیارتگاه، به شکل اتاق مربع مرتفعی از خشت و گل با گچ‌بری‌های زیباست. گنبد بنا به شکل مضرس و در پنج رج و به ارتفاع حدود ۲/۷۵ متر است. بر ساقه آن، یک لوح

۱. پیر جوگان، ص ۳۶.

سنگی، حاوی کتیبه‌ای به خط نسخ غیر منقوط وجود دارد که این متن بر آن نوشته شده است:

بسم الله الرحمن الرحيم. هذا المسجد المبارك تربة الامام ابو
عبدالله محمد بن موسى بن جعفر بن علي بن الحسين بن
علي بن ابي طالب صلوات الله عليهم اجمعين وهو موضع
رحمة الله من زاره وأسعده.

در این کتیبه، شخص مدفون در این بنا، محمد عابد فرزند
امام هفتم علیه السلام معرفی شده است. ولی درباره صحت این انتساب
تردید وجود دارد؛ زیرا مزارهای دیگری نیز به محمد عابد
منسوب است که مشهورترین آنها زیارتگاه وی در شیراز است.
محمی‌الدین بن علی بکری، در سفرنامه خود که در
سال ۱۱۳۹ ه. ق. نگاشته است، می‌نویسد: «به روستایی به نام
دور رسیدم که در آنجا مزار سید محمد از فرزندان امام موسی
کاظم علیه السلام قرار دارد». او سپس این اشعار را می‌سراید:

عجز السوری من نائر أو ناظم
عن وصف ذات محمد بن الكاظم
فعلیه منی ألف ألف تحية
ما أن هذي ذو اللحم بالمتعاطم

در کتاب جامع الانوار، درباره محمد دوری چنین آمده است:
شیخ محمد دوری که نسبش به امام موسی کاظم علیه السلام
می‌رسد، از بزرگان مشایخ بود. او اشارات غریب و
کرامات عجیبی داشت و در روستای دور از روستاهای بغداد

در فاصله چهار فرسخی «سرّ من رأی» (سامرا) وفات یافت و قبر وی در آنجا آشکار و محل زیارت است. ثامر عبدالحسن عامری، از «هرتزفلد» باستان‌شناس آلمانی، نقل کرده است: «مسلم بن قریش، فرمان ساخت این بنا را داد و هنگامی که در سال ۴۷۸ ه. ق (برابر با سال ۱۰۸۵ م) کشته شد، در آغاز، او را در حلب به خاک سپردند. ولی پس از برقراری امنیت و آرامش، برابر وصیت وی، جسدش را به این مکان منتقل و دفن کردند».

او نتیجه می‌گیرد که یا مسلم بن قریش این مکان را ساخته تا پس از مرگ در آنجا دفن شود یا اینکه این مکان را برای یکی از نوادگان ائمه علیهم‌السلام؛ یعنی محمد بن موسی بن جعفر علیه‌السلام ساخته تا بعداً خودش را نیز در آنجا دفن کنند. برخی نیز این مکان را متعلق به ابوالطیب دوری، متوفای حدود سال ۳۹۵ ه. ق می‌دانند که خطیب بغدادی در تاریخ بغداد، زندگی‌نامه مختصری از وی آورده است.

آنچه این ادعا را تقویت می‌کند، سخن جالب یاقوت حموی ذیل کلمه «دور» است. وی می‌نویسد:

دور، هفت مکان در عراق، از نواحی بغداد را شامل می‌شود: دور تکریت که میان سامرا و تکریت است؛ دور عربانی که بین سامرا و تکریت قرار دارد؛ در اطراف دجیل، روستایی قرار دارد که به دور بنی اوقر شناخته

می‌شود و به دور وزیر عون‌الدین یحیی بن هییره معروف است و در آنجا مسجد جامعی قرار دارد؛ در نزدیک سمیسط، دور دیگری وجود دارد و در منطقه‌ای در نیشابور نیز دوری وجود دارد و به هر یک از آنها افرادی منسوب هستند.

دور سامرا، به محمد بن فرخان بن روزبه، ابوالطیب دوری منسوب است. وی از ابی خلیفه و دیگران احادیث غریبی نقل کرده و جنید بغدادی نیز از او حکایاتی در تصوف بیان کرده است.

دور بغداد، به ابو عبدالله محمد بن مخلد دوری و هیثم بن محمد دوری منسوب است. همچنین ابو عبدالله محمد بن عبدالباقی ابن ابی الفرج محمد بن ابی الیسری بن عبدالعزیز بن ابراهیم بن اسحاق ابن نجیب دوری باغدادی، به دور بغداد مشهور است که از ابی بکر محمد بن عبدالملک بن بکران و ابو محمد حسن بن علی جوهری و محمد بن فتح عشاری روایت نقل کرده است. وی شیخی صالح و متدین بود و در شعبان سال ۴۳۴ هـ. ق به دنیا آمد و در سحر روز چهارشنبه، ۱۷ محرم الحرام سال ۵۱۳ هـ. ق از دنیا رفت.

از این نقل قول چنین می‌توان نتیجه گرفت که به احتمال قوی، مکان کنونی، به محمد بن فرخان بن روزبه، مکنی به ابوالطیب دوری محدث متعلق است، مسلم بن قریش آرامگاهی برای وی ساخته و پس از او، خود نیز در این مکان دفن شده است. ولی امروزه با عنوان فرزند امام هفتم علیه السلام زیارت می‌شود.

خطیب بغدادی درباره ابوالطیب دوری نوشته است:

محمد بن فرخان بن روزبه، ابوالطیب دوری، از دور سامرا و معروف به «فرخانی» است. او به بغداد آمد و با صوفیان و اهل حدیث (یتعهد) عهد بست... وی در بغداد به نقل از پدرش و ابوخلیفه فضل بن حباب و دیگران، احادیث ناشناخته‌ای را روایت می‌کرد و در نقل حدیث، ثقه و مورد اطمینان نبود. ابوالطیب، همچنین با تعدادی از صوفیان مانند جنید، ابن عطاء و حریری دیدار داشت و از آنان حکایت‌های صوفیانه‌ای را نقل می‌کرد.

دو- مرقد محمد عابد در روستای عواتق

این مرقد در اطراف استان دیالی است که ساختمانی مختصر دارد.

مدفن محمد بن موسی رضی الله عنه در شیراز

مشهورترین و معروف‌ترین قول مبتنی بر دفن محمد عابد، در شیراز است. این زیارتگاه باشکوه، در فاصله ۲۰۰ متری شرق امامزاده احمد بن موسی شاه چراغ قرار دارد.

صاحب مرقد را برادر سیدمیراحمد شاه چراغ می‌دانند. مدخل این بقعه، از سمت جنوب، مزین به کاشی‌کاری است و درون بقعه، مشتمل بر حرم ساده و وسیعی است که مرقد در شاه‌نشین شمالی آن قرار دارد و مسجدی بی‌پیرایه، قرینه حرم، در سوی دیگر مرقد واقع شده است. ضریح این مرقد، خاتم‌کاری‌های زیبایی از عهد زندیه دارد و پشت آن، ضریح مرقد منسوب به

امامزاده ابراهیم - از اولاد امام هفتم علیه السلام - قرار دارد که هر دو ضریح به یکدیگر متصل هستند. گنبد کاشی کاری بنا به سبک گنبد‌های دیگری که در عهد قاجاریه بر بقاع متبرک شیراز ساخته شده، دارای بدنه باریک و برآمدگی زیاد در قسمت پایین گنبد است. به نظر می‌رسد بنای اصلی، از آثار قرن دهم هجری است که در دوران زندیه و سپس قاجاریه تزیین و تعمیر شده است.

جدار حرم، آئینه‌کاری است و زیرگنبد آن با آئینه، مقرنس کاری شده و خطوط ثلث و نسخ، با آئینه و با قلمی درشت و خوب نوشته شده است. ضریح سیدمیرمحمد، از نقره و در سال ۱۳۰۶ ه. ق. ساخته شده است. بر روی بدنه جنوبی بقعه که در ایوان جدیدالاحداث قرار گرفته، قدری کاشیکاری و سه کتیبه به خط ثلث دیده می‌شود.^۱

قبر مطهر حضرت سید میرمحمد عابد نیز مانند مدفن برادرش احمد بن موسی علیه السلام، مدت‌ها مخفی بود و کسی از محل آن خبر نداشت تا اینکه مزار وی در زمان «اتابک بن سعد زنگی» در محله‌ای که به «بازار مرغ» معروف است، در نزدیکی مدفن برادرش سیداحمد بن موسی علیه السلام کشف شد.^۲

«نعمه‌الله جزایری» در «انوار النعمانیه» و «روضاتی» در «جامع الانساب» درباره مدفن محمد بن موسی علیه السلام نظریه‌های متفاوتی را

۱. بناهای تاریخی و آثار هنری جلگه شیراز، صص ۱۶۴ و ۱۶۵؛ اقلیم پارس، ص ۶۴.

۲. شد الازار، ص ۲۹۲.

طرح کرده‌اند. با این حال، آنها و بسیاری از منابع دیگر بر مدفن محمد بن موسی علیه السلام در شیراز صراحت و تأکید بیشتری دارند.^۱

«مجلسی» در «بحار الانوار» به نقل از «حمدلله مستوفی» در «نزهة القلوب» و جزایری در الانوارالنعمانیه، مدفن محمد بن موسی علیه السلام را در شیراز بیان می‌کند. عبارت او چنین است:

واما محمد بن موسی علیه السلام ففي الارشاد أنه من أهل الفضل و الصلاح ثم ذكر ما يدل على مدحه و حسن عبادته و في رجال الشيخ ابي علي نقلاً عن حمد الله المستوفى في نزهة القلوب؛ أنه مدفون كاخيه في شیراز و صرح بذلك ايضاً السيد الجزائري في الانوار قال و هما مدفونان في شیراز و الشيعة تبرك بقبورهما و تكثر زيارتهما و قد زرنهما كثيرا... يقال انه في ايام الخلفاء العباسية دخل شیراز و اختفي بمكان و من أجرة كتابة القرآن أعتق الف نسمة و اختلف المؤرخون في انه الأكبر او السيد احمد (احمد بن موسی علیه السلام) و كيف كان فمرقده في شیراز معروف بعد ان كان مخفيا الى زمان اتابك بن سعد بن زنگي، فبنى له قبة في محله باغ قتلغ و قد جدد بناؤه مرات عديدة منها في زمان السلطان نادرخان و في سنة الف و مأتين و تسع و ستين رتمه النواب اويس ميرزا ابن النواب الاعظم العالم الفاضل الشاهزاده فرهاد ميرزا القاجاري.^۲

۱. جامع الانساب، ج ۱، صص ۱۸۰ و ۳۸۰؛ الانوارالنعمانیه، ج ۱، ص ۳۸۱؛ امامزادگان معتبر ایران، ص ۳۰.

۲. بحار الانوار، ج ۴۸، ص ۳۱۱.

«ابوالقاسم جنید شیرازی» در «شد الازار»، مقبره حضرت سید امیر محمد بن موسی کاظم علیه السلام را زیارتگاهی پر برکت و عالی مرتبه توصیف می‌کند که محل وثوق و اعتماد مردم برای نیایش به درگاه الهی است. وی می‌نویسد:

مهتران نیکوکار و راستکاران پرهیزکار، آنجا سکونت می‌گزینند و بر مرقد مبارکش پیمان می‌بندند و رجال الغیب، برای نزدیکی به خداوند متعال، بر آن تربت شریف حضور می‌یابند.

جنید شیرازی، در پایان درباره تاریخ زندگانی او تأکید می‌کند که «تاریخ آن را می‌توان با توجه به تاریخ برادرش (احمد بن موسی علیه السلام) با تتبع و دقت به دست آورد، رحمت خدا بر آنان باد».^۱

عین عبارت او چنین است: «السید محمد بن موسی یقال انه اخوه وهو مزار مبارك متبرك يسكن فيه السادة الاخيار والصلحاء الابرار بعقد عليه النذور وفيه الرجال الغيب حضور و جبور و تاريخه يعلم من تاريخ اخيه من يتبعه و يتغيه رحمة الله عليهم».^۲

آشکار شدن مدفن محمد بن موسی کاظم علیه السلام در شیراز مقبره مطهر سید محمد بن موسی کاظم علیه السلام نیز مانند برادرانش احمد و حسین بن موسی، تا مدت‌ها از انظار مخفی بود. در

۱. شد الازار، ص ۲۹۲.

۲. همان، ص ۲۹۲.

زمان اتابک بن سعد زنگی، مزار وی نزدیک به مدفن احمد بن موسی علیه السلام آشکار شد و بر آن بقعه و بارگاه برافراشتند... به گفته «فرصت الدوله» در «آثار العجم» در سال ۱۲۹۶ ه. ق، «سلطان نادرخان» و پس از او در سال ۱۳۰۶ ه. ق، «شاهزاده اویس میرزا» فرزند «فرهاد میرزا» ضریحی زیبا از نقره برای مقبره ساختند و بروی آن نصب کردند. «فرهنگ»؛ فرزند مرحوم وصال شیرازی، ماده تاریخ ساخت ضریح را به نظم کشیده است و هنرمندان چیره دست قلم‌زن، آن را بر روی ضریح منقش کرده‌اند.^۱

از پی تاریخ آن به حلقه احباب

لطفی بجستم ز بخردان سخندر

تا که «فرهنگ» سر ز حلقه بر آور

گفت بجو سالش از ضریح منو

فرصت الدوله در کتاب خود درباره ماجرای هدیه «اکبر شاه هندی» به حرم مطهر محمد بن موسی کاظم علیه السلام گزارشی داده است. وی که در مراسم نصب این قنديل بلورین، در حرم سید میر محمد بن موسی حضور داشته، این اشعار را به سبک هندی در سپاس از اکبر شاه هندی سرود و به رسم تشکر برای وی ارسال کرد:

آمد از هند یکی جبار ابا زینت و فر

بهر ایوان شهنشاه ملایک لشکر

۱. آثار العجم، ص ۴۴۹.

زاده موسی کاظم، مه گردون جلال
حضرت میرمحمد، شه کیوان افسر
مخزن علم خدا، معدن اسرار وجود
منبع جود و سخا، پادشه جنّ و بشر
وه، چه جاری به نظر پاک‌تر از روح بسیط
وه، چه جاری به صفا، صاف‌تر از نور بصر
آسمان است تو گویی که بود رنگ به رنگ
گاه آبیض به نظر آید و گاهی اخضر
آسمان راست بسی اختر و این هم به مثل
آسمانی است که دارد ز چراغان اختر
گاه ساکن به فراز است چو خورشید به چرخ
گاه گردنده چو ارض است همی بر محور
اندر آن چاه درخشند، حباب از بلور
یک چو ناهید و دگر مشتری و تیر و قمر
چون شعاعی فتد از عکس هوا ز آن به زمین
گویی آمیخته و ریخته هر جنس گهر
آمد از بمبئی این جار چو در ملکت فارس
یافت شیراز ز نو زینت و زیب دیگر
آفرین رفت ز مردم همه بر آن استاد
که نموده است چنین صنعتی از دست هنر
بنده «فرصت» زمین جستم و گفتم کای قوم
آفرین است روا گرچه بر آن صنعت گر

لیک باید بستایید کسی را به ثنا

کاین چنین هدیه فرستاده با زینت و فرا^۱

اشعاری در مدح حضرت سید میر محمد بن موسی کاظم علیه السلام

میرزا ابوالحسن شیرازی

فوق جرم الشمس و القمر

یا حبذا قبه فاقت علی القمر

و حبذا روضة طابت من العطر

هذا سراق عرض الله قد رفعت

قباهه فوق جرم الشمس و القمر^۲

نهان و آشکار

چرا از خامه بوی عود و مشک عنبر آمد

یقین، در وصف، گلزار امام هفتمین آمد

شهی کش چرخ، از بهر رکوعش تا ابد خم

مهی کز فرش تا عرشش به تسخیر نگیں آمد

«محمد عابد» آن نسل بلا فصل شه کاظم علیه السلام

که عصر خود چو جدش شاه زین العابدین آمد

حریم او به شیراز پناه دردمندان شد

نگر کحل البصر، خاکش به چشم زائرین آمد

هزار افزون گذشته گر ز سال رحلتش، نسلش

پی ترویج دین، مأمور رب العالمین آمد

۱. آثار العجم، ص ۴۵۰؛ مهاجران موسوی، ص ۶۵۶.

۲. فارسنامه ناصری، ج ۲، ص ۹۱۵.

از آن تاریخ فرزندان او سادات شیرازی
علمداران اسلامی یکایک در زمین آمد
بهر دور از تشیع یا تسنن هریکی از جان
نهان و آشکارا در پی تبلیغ دین آمد^۱

سید ابوالقاسم مشهور به میرزا بابا و متخلص به «راز»

فیض صبح

قطب جهان شاهباز عالم سرمد
سید و سالار دهر، میرمحمد
سید و سالار دهر، میرمحمد
اوست به عزت سلیل دوده احمد
باب وی آمد امام هفتم امت
قبله هفتم و را برادر اوحد
بوده به تقوی و زهد سرور زهاد
کامده او را لقب: محمد زاهد
خطه شیراز ازوست جنت مأوی
حاجت خلقش رواز تربت مشهد
قبله طاعت بود، به نور ولایت
باب حوائج شود به روضه و مرقد
خاصیت خاک آستان شریفش
هست به از توتیا به دیده ارمدم
هر که در این روضه شب به روز بیارد
فیض صبحی برد ز روح مشاهد^۲



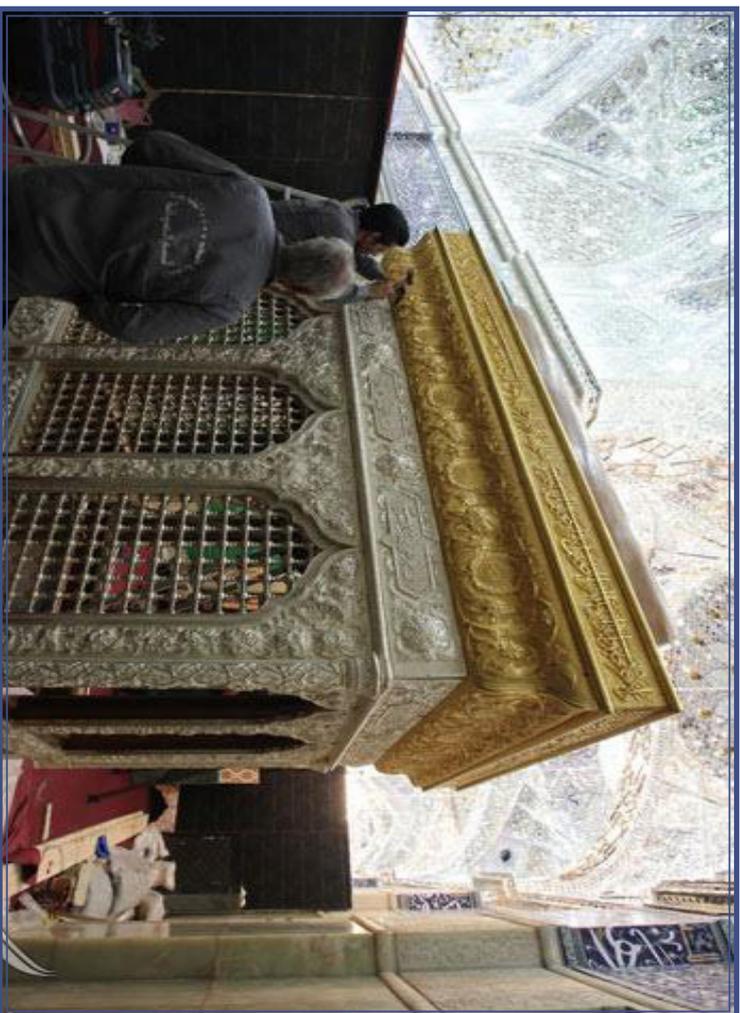
۱. شب‌های پیشاور، ص ۱۴۸.

۲. مهاجران موسوی، ص ۶۵۷.

نمایی از ضریح امامزاده ابراهیم مجاب در حائر حسینی



نمایی از صریح جدید امامزاده ابراهیم محراب در حائر حسینی





نمایی از ضریح قدیمی ابراهیم مجاب در حائر حسینی

نمایی دیگر از ضریح قدیمی ابراهیم مجاب در حائر حسینی



نمایی کامل از ضریح ابراهیم مجاب در حرم امام حسین علیه السلام

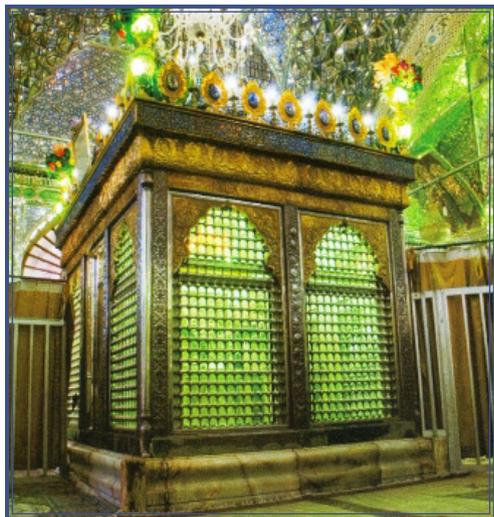


شهیستان ابراهیم مجاب در حائر حسینی



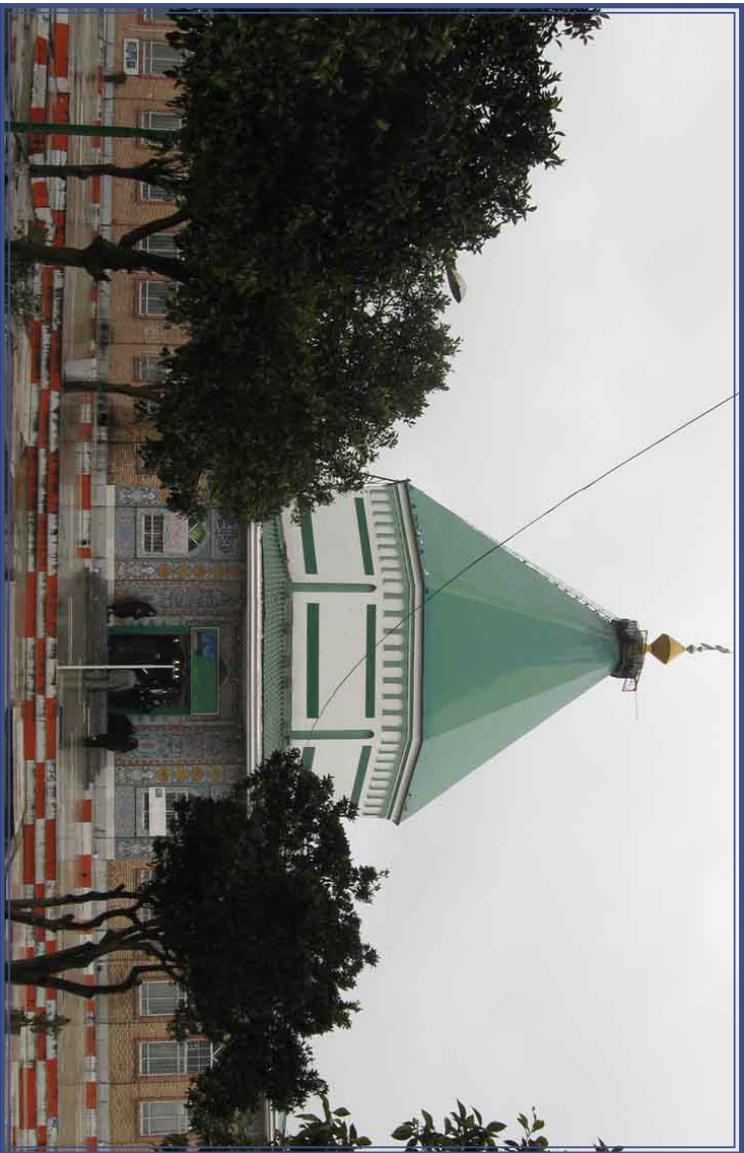


ضریح مرقد امامزاده ابراهیم مجاب شیراز



ضریح مطهر امامزاده محمد عابد شیراز

نمایی از آرامگاه امامزاده ابراهیم ابو جواد بابلسر





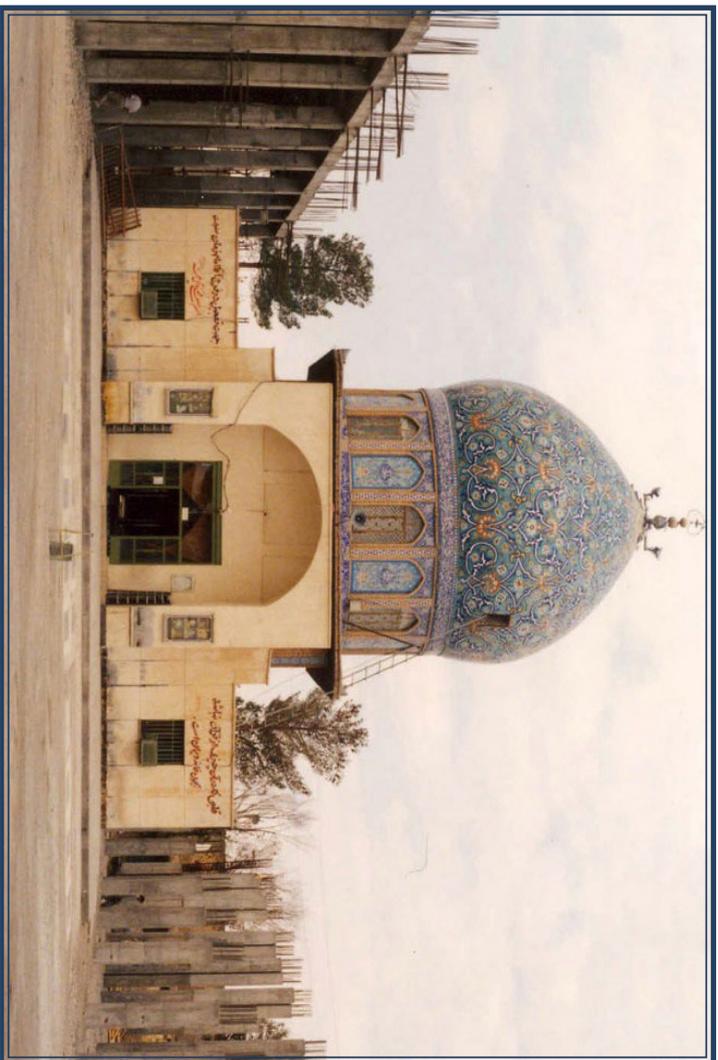
نمایی دیگر از آرامگاه امامزاده ابراهیم ابوجواب بابلسر



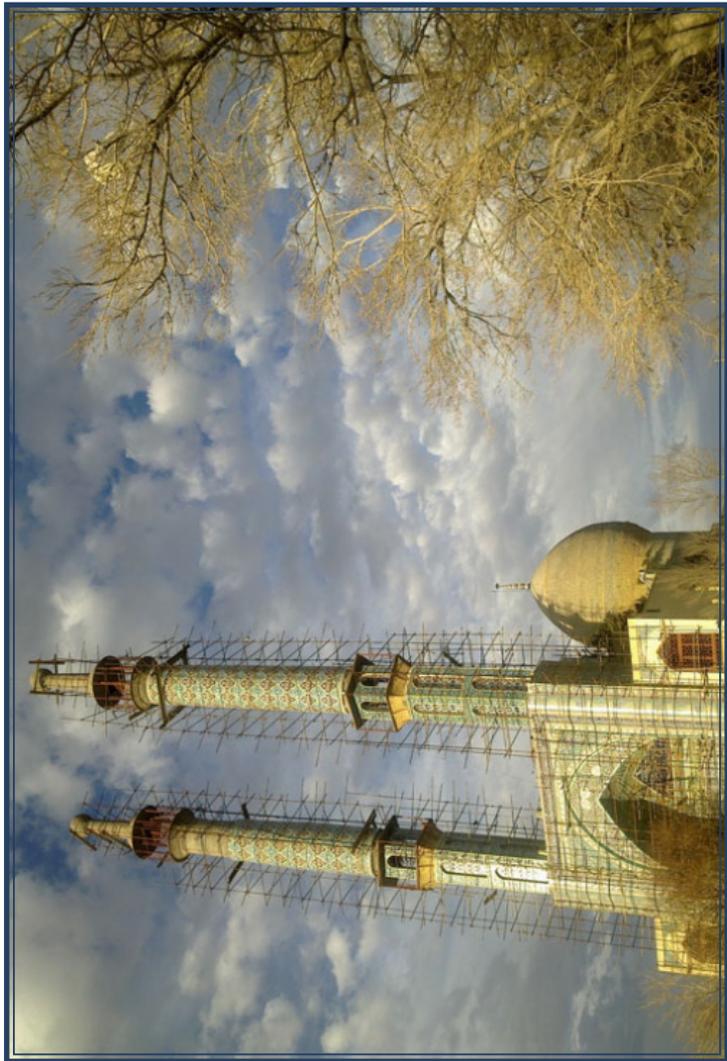
نمایی از ضریح مطهر امامزاده ابراهیم بابلسر

2011/06/04

نمایی از بقعه امامزاده علی بن ابراهیم مجاب مدفون در سیرجان



نمایی از امامزاده احمد بن ابراهیم مجاب مدفون در سیرجان



نمایی از بقعه امامزاده محمد بن ابراهیم صاحب مدفون در کرمان



کتابنامه

۱. آثار العجم، فرصت الدوله شیرازی، به کوشش علی دهباشی، تهران، فرهنگ سرا، ۱۳۶۲ ه.ش.
۲. آرامگاه‌های خاندان پاک پیامبر ﷺ و بزرگان صحابه و تابعین، سید عبدالرزاق کمونه، ترجمه عبدالعلی صاحبی، مشهد، چاپ دوم، بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۷۵ ه.ش.
۳. ارشاد، شیخ مفید، قم، ۱۴۱۳ ه.ق.
۴. اصول کافی، محمدبن یعقوب کلینی، قم، ۱۳۶۵ ه.ش.
۵. الاصلی فی انساب الطالبین، صفی‌الدین محمد بن تاج‌الدین علی (ابن طقطقی)، قم، کتابخانه آیت‌الله مرعشی، ۱۴۱۸ ه.ق.
۶. اعیان الشیعه، سیدحسن امین، بیروت ۱۴۰۶ ه.ق.
۷. اقلیم پارس، سید محمد تقی مصطفی، تهران، انجمن آثار ملی، ۱۳۱۶ ه.ش.

۸. انساب الاشراف، بلاذری، قسم انساب الطالبین، تحقیق: محمدباقر محمود، بیروت ۱۳۹۹ هـ.ق و قسم انساب العباس ولده، تصحیح عبدالعزیز الدوری، بیروت، فرانتش شتاینر، ۱۳۹۸ هـ.ق.
۹. انوار پراکنده، در ذکر احوال امامزادگان و بقاع متبرکه ایران، محمد مهدی فقیه محمدی جلالی بحرالعلوم گیلانی، اعتماد قم، ۱۳۷۶ هـ.ش، مسجد مقدس جمکران.
۱۰. بحار الانوار، محمدباقر مجلسی، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۳ هـ.ق.
۱۱. بحر الانساب، موسوم به ریاض الانساب و مجمع الالقاب؛ میرزا ملک الکتاب شیرازی، چاپ بمبئی، ۱۳۳۵ هـ.ش.
۱۲. بدایع الانساب فی مدفن الأقطاب، سیدمهدی بن مصطفی تفرشی (بدایع نگار)، تهران، چاپخانه عالی، ۱۳۱۹ هـ.ش.
۱۳. بدر فروزان، حاج شیخ عباس فیض نسابه، قم، بنگاه چاپ، ۱۳۲۲ هـ.ش.
۱۴. بناهای آرامگاهی، پژوهشگاه فرهنگ و هنر اسلامی، چاپ دوم، تهران، انتشارات سوره، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۸ هـ.ش.
۱۵. بناهای تاریخی و آثار هنری جلگه شیراز، علی نقی بهروزی، اداره کل فرهنگ و هنر استان فارس، آبان ۱۳۴۹ هـ.ش.
۱۶. تاریخ الشیعة، محمدحسین مظفر، چاپ اول، ۱۳۶۸، بیروت، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، نشر دارالزهرا، چاپ دوم، ۱۴۰۸ هـ.ق.

۱۷. تاریخ تشیع در ایران، رسول جعفریان، چاپ قم، انتشارات انصاریان، ۱۳۷۵ ه.ش.
۱۸. تاریخ شیراز از آغاز تا ابتدای سلطنت کریم خان زند، دکتر حسن خوب نظر، به کوشش دکتر جعفر مؤید شیرازی، انتشارات مؤید، ۱۳۸۰ ه.ش.
۱۹. تنقیح المقال، عبدالله ما مقانی، چاپ نجف، ۱۳۴۱ ه.ش.
۲۰. تمه المتهمی در تاریخ خلفاء، شیخ عباس قمی، تصحیح مرحوم علی محدث زاده، تهران، پیام آزادی، ۱۳۷۹ ه.ش.
۲۱. تحفة الاحباب فی نوادر آثار الأصحاب، مرحوم حاج شیخ عباس قمی، تحقیق: سید جعفر حسینی، علی محدث زاده، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۰ ه.ش.
۲۲. تحفة الازهار و زلال الانهار، ضامن بن شدقم حسینی مدنی، تحقیق: کامل سلمان الجبوری، آئینه میراث با همکاری کتابخانه تخصصی تاریخ اسلام و ایران، ۱۳۷۸ ه.ش.
۲۳. تحفة العالم فی شرح خطبة العالم، سید جعفر آل بحر العلوم، چاپ دوم، تهران، مکتبه صادق، ۱۴۰۱ ه.ق.
۲۴. تحلیلی از زندگانی امام رضا علیه السلام، باقر شریف قریشی، ترجمه محمدرضا عطائی، کنگره جهانی حضرت رضا علیه السلام، قم، چاپخانه مهر، ۱۳۶۹ ه.ش.
۲۵. التذكرة فی أنساب المطهرة، جمال الدین ابی الفضل احمد

- ابن محمد بن مهنا حسینی عبیدلی، مکتبه آیت الله العظمی
مرعشی نجفی، قم، ۱۴۲۱ هـ.ق.
۲۶. تهذیب الأنساب و نهاية الأقباب، ابوالحسن محمد بن
ابی جعفر شیخ شرف عبیدی نسابه، تحقیق: شیخ محمد کاظم
محمودی، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی، ۱۴۱۳ هـ.ق.
۲۷. جامع الرواة، محمد بن علی الاربیلی الغروی الحائری، قم،
کتابخانه آیت الله مرعشی، ۱۴۰۳ هـ.ق.
۲۸. رجال النجاشی، ابوالعباس احمد بن علی بن احمد بن
العباس النجاشی اسدی کوفی، چاپ ششم، قم، مؤسسه نشر
اسلامی وابسته به جامعه مدرسین، ۱۴۱۸ هـ.ق.
۲۹. رجال شیخ طوسی، محمد بن حسن طوسی، تحقیق: جواد
قیومی اصفهانی، چاپ دوم، قم، مؤسسه نشر اسلامی وابسته
به جامعه مدرسین، ۱۴۲۰ هـ.ق.
۳۰. روضة الألباب لمعرفة الأنساب، سید ابی حسن محمد الحسنی
یمانی صنعانی، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی، ۱۳۹۴ هـ.ق.
۳۱. زندگانی و قیام احمد بن موسی علیه السلام، جلیل فرمان منش،
تصحیح و تعلیق و اضافات محمد مهدی فقیه محمدی جلالی
بحرالعلوم گیلانی، مشهد، بنیاد پژوهش های اسلامی آستان
قدس رضوی، ۱۳۸۱ هـ.ش.
۳۲. سر السلسله العلویه، شیخ ابونصر سهل بن عبدالله بن داوود

ابن سلیمان بن ابان بن عبدالله بخاری، تحقیق: سید محمد صادق بحر العلوم، نجف اشرف، منشورات مکتبه حیدریه، ۱۳۸۱ ه.ق.

۳۳. سراج الانساب، سید احمد بن محمد بن عبدالرحمن کباء گیلانی، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی، ۱۴۰۹ ه.ق.

۳۴. سفینه البحار، شیخ عباس قمی.

۳۵. شاگردان مکتب ائمه علیهم السلام، محمد علی عالمی دامغانی، انقلاب سمنان، ۱۳۶۸ ه.ش.

۳۶. الشجرة الطيبة، سیدفاضل موسوی خلخالی زاده، قم، چاپ صدر، ۱۴۱۴ ه.ق.

۳۷. الشجرة المباركة فی انساب الطالبیه، امام فخر رازی، چاپ دوم، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی، ۱۴۱۹ ه.ق.

۳۸. شد الازار فی حظ الأوزار عن زوار المزار، معین الدین ابوالقاسم جنید شیرازی، تحقیق علامه قزوینی، تهران، انتشارات نوید، ۱۳۲۸ ه.ش.

۳۹. شیرازنامه، ابوالعباس معین الدین احمد بن شهاب الدین ابی الخیر زرکوب شیرازی، به کوشش اسماعیل واعظ جوادی، بنیاد فرهنگ ایران، زمستان ۱۳۵۰ ه.ش.

۴۰. عمدة الطالب فی انساب آل ابی طالب، جمال الدین احمد بن علی بن الحسین بن علی بن مهنا (ابن عنبه اصغری داوودی

- حسینی)، لجنة احیاء تراث، بیروت، منشورات دارالکتب الحیاء، بی تا.
۴۱. فارسنامه ابن بلخی، ابن بلخی، به کوشش گای لیسترنج، چاپ دوم، تهران، دنیای کتاب، ۱۳۶۳ ه. ش.
۴۲. فارسنامه ناصری، میرزا حسن حسینی فسایی، تهران، مؤسسه انتشارات امیرکبیر، ۱۳۶۷ ه. ش.
۴۳. الفخری فی أنساب الطالبین، عزیزالدین ابی طالب اسماعیل ابن الحسین بن محمد بن الحسین بن احمد المرزوی الازورقایی، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی، ۱۴۰۹ ه. ق.
۴۴. الفصول الفخریة؛ جمال الدین احمد بن عنبه، به اهتمام میرجلال الدین حسینی ارموی محدث، چاپ دانشگاه تهران، اردیبهشت ۱۳۴۷ ه. ش.
۴۵. فهرست بناهای تاریخی و اماکن باستان ایران، نصرت الله مشکات، تهران، اولین نشریه سازمان ملی حفاظت آثار باستانی ایران، وزارت فرهنگ و هنر، اسفند ۱۳۴۹ ه. ش.
۴۶. قاموس الرجال، محمدتقی تستری، قم، انتشارات جامعه مدرسین، ۱۳۷۵ ه. ش.
۴۷. قیام سادات علوی برای خلافت، علی اکبر تشید، تهران، بی تا، بی جا.
۴۸. الکرام البررة فی القرن الثالث بعد العشرة، شیخ آقا بزرگ

تهرانی، مشهد، دارالمرتضی، ۱۴۰۴ ه.ق.

۴۹. الکنی و الألقاب، شیخ عباس قمی، قم، دارالکتب الإسلامیه.

۵۰. الكواكب المشرقة فی أنساب و تاریخ و تراجم الأسرة العلویة الزاهرة، سیدمهدی رجائی موسوی، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی، ۱۳۸۰ ه.ش.

۵۱. لباب الانساب و الألقاب و الاعقاب، ابوالحسن علی بن زید بیهقی (ابن فندق)، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی، ۱۴۱۰ ه.ق.

۵۲. مجالس المؤمنین، قاضی نورالله شوشتری، چاپ چهارم، تهران، کتابفروشی اسلامیة، ۱۲۷۷ ه.ق.

۵۳. المجدی فی انساب الطالبیین، سید نجم الدین ابوالحسن علی بن محمد بن علی بن محمد العلوی العمری، چاپ اول، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی، ۱۴۰۹ ه.ق.

۵۴. مرقد المعارف، محمد حرزالدین، قم، انتشارات سعید بن جبیر، افست نجف، ۱۳۹۱ ه.ق.

۵۵. مشاهد العترة الطاهرة، سید عبدالرزاق کمونه حسینی، نجف الاشرف، مطبعة الاداب، ۱۳۸۷ ه.ق.

۵۶. المشجر الکشاف لتحقیق اصول السادة الاشراف، محمد بن احمد بن عمیدالدین حسینی نجفی، تحقیق: عارف احمد عبدالغنی و عبدالله بن حسین السادة، بیروت، دارالکتب لطباعة والنشر والتوزیع، ۱۴۲۲ ه.ق.

۵۷. معالم أنساب الطالبين فى شرح سر الأنساب العلوية،
ابونصر بخارى، تأليف عبدالجواد كليدار آل طعمه، تحقيق:
سلمان سيدهادى آل طعمه، قم، كتابخانه آيت الله مرعشى،
۱۴۲۲ هـ. ق.

۵۸. معجم رجال الحديث، آيت الله العظمى سيد ابوالقاسم
خويى، بيروت، ۱۴۰۳ هـ. ق.

۵۹. مقاتل الطالبين، ابوالفرج اصفهانى، تحقيق: سيداحمد صقر،
قم، منشورات شريفى رضى، بى تا.

۶۰. مناهل الضرب فى انساب العرب، سيدجعفر الاعرجى نجفى
حسينى، قم، كتابخانه آيت الله مرعشى، ۱۴۱۹ هـ. ق.

۶۱. منتخب التواريخ، حاج ملاهاشم خراسانى، انتشارات اسلاميه،
۱۳۳۰ هـ. ش.

۶۲. منتقلة الطالبية، ابواسماعيل ابراهيم بن ناصر (ابن طباطبا)،
تحقيق: سيدمحمد مهدوى سيدحسن خرسان، نجف اشرف،
انتشارات مكتبه حيدريره، ۱۳۸۸ هـ. ق، افسست، قم، ۱۳۷۷ هـ. ش.

۶۳. منتهى الآمال، شيخ عباس قمى، تصحيح: مرحوم على
محدثزاده، تهران، پیام آزادى، ۱۳۷۹ هـ. ش.

۶۴. موارد الاتحاف فى نقباء الاشراف، سيد عبدالرزاق كمونه
حسينى، مطبعة الآداب فى النجف الاشرف، ۱۳۸۸ هـ. ق.

کتابنامہ

۶۵. النفحة العنبريه فى أنساب خيرالبريه، سيد محمد كاظم بن
أبى الفتوح بن سليمان يمانى موسى، قم، كتابخانه آيت الله
مرعشى، ۱۴۱۹ھ.ق.

۶۶. نقد الرجال، سيد مصطفى تفرشى، قم، مؤسسة آل البيت لاحياء
تراث.